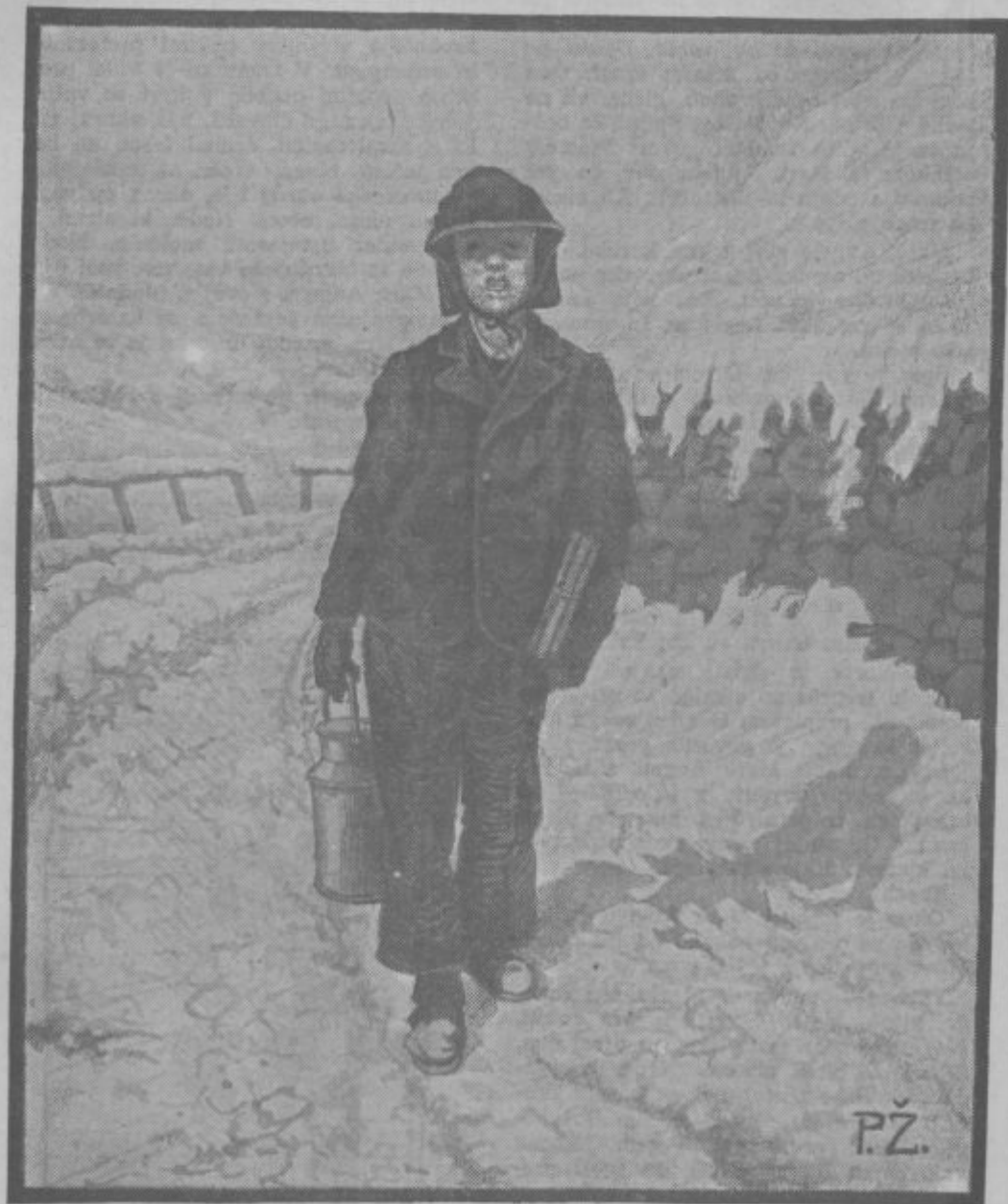

ŽIVLJENJE IN SVET

STEV. 4.

V LJUBLJANI, 22. JANUARJA 1933.

KNJIGA 12.

PETER ZMITEK:

»V PONAVLJALNO SOLO«

DOLGA NOČ

RUDOLF KRESAL

NADALJEVANJE

Nocoj spet nihče ne spi. Ni ga doma. Očeta. Moža. Priti bi bil moral že ob osmih. Otroci ne morejo od strahu spati. Ona zdaj pa zdaj odpira okno, gleda, ali ne prihaja že on. Ne. Ne še! Spite! Za božjo voljo spite vendar! govori šepetaje otrokom in Mark Angelo sliši, da jim popravlja odejo in jih tolaži. Ali otroci ne morejo spati.

Mark Angelo sliši njene korake. Bosa hodi od otroka do otroka. Čez nekaj časa močno zašumi. Da, ličje imajo. Tako se vse sliši. Legla je. In stena je zelo tenka.

Spet je vse tiho. Otroci so malo zadržali. Vendar govore v spanju, vzkrikajo. In ona mora spet vstati. Tudi Nada vstaja in miri.

Ura je odbila eno. Z ulice so se začuli težki, opotekajoči se koraki in robati glasovi. Mark Angelo je planil s postelje. Ves nemir, ki je dušil ljudi v sosednji sobi, se je lotil tudi njega.

On je.

Gospodinja je stekla k oknu in ga naglo zaprla. Otroci so zajokali.

»Molčite!« je slišati sikajoč ženski glas, ki trepeče od strahu. In otroci so umolknili, preplašeni še od njenega glasu, iz katerega je govorila groza, sikajoča, brezumna. Mark Angelo sliši, kako klopočejo postelje v sklepah — od otroškega trepeta. Vsa hiša je polna strahu. Od zunaj vpađa skozi šipe ploha kletvin, divje zmerjanje.

Tresk!

Okno je razbito. Mark Angelu je, kakor da se mu pod nogami odpira pekel. Na vrata padajo težke pesti.

Ona teče odpirat. V ključavnici ropoče ključ. Vrata škripljejo. On rohni. Naj bo vendar malo tišji, ga prosí ona. Začuje se plosk udarec. Otroci so zaječali, skočili s postelje in se stisnili skupaj. Iz veže je prihajal k njim skrivnosten šum, prerivanje. Potem je ona vzkriknila. Bil je mrzel, do kosti pretresujoč krik. V istem trenutku so vzkriknili tudi otroci. Mark Angelo je prebledel. Hotel je odpreti vrata, posvetiti v vežo s skrcenimi pestmi, tresoč se po vsem telesu, z brezumno mislijo,

strahom, storiti konec njemu, nečemu, vsemu, tej noči, o tej noči! iz katere se krohočejo ubijajoče pošasti preteklosti in sedanosti. V trenutku je videl pred seboj ostudno podobo v krvi se valjajočega pijanega človeka, njo, skoraj golo, z razpletenimi, črnimi lasmi na bellem telesu, blazno zročo na razdejanje — in otroke okrog nje, okrog mrtvega trupla moža, očeta. Nado, ki strmi, s stisnjenimi ustnicami, molčečo, blede, drobno in obtožujočo vse, vse, tudi njega, Mark Angela, s svojim hladnim, vse razumevajočim pogledom, za katerim se skriva srce, o, tudi pri njej je že misel ločena od srca.

Mark Angelo je vzkričil z rokami in vroče zašepetal:

Ne! Ne!

In potekla je sekunda obupnega boja. Planil je k vratom, ne ubijati, le, le...

Tedaj je iz veže prišel zamolkel, grozeč, od smrtne strahu pridušen visok ženski glas:

»Pusti me!«

Mark Angelo je bilo, kakor da mu je zledenela kri. V veži je trenutek hropelo dvoje človeških zveri. Začul se je top sunek, zamolkel udarec. In na tla se je zrušilo nekaj težkega. Nastala je grobna tišina. Mark Angelo je stal sredi sobe brez misli, do smrti utrujen. Zgodilo se je, si je dejal mirno. Zatam pa se je spomnil Nade. V glavi se mu je zvrtele. Odsunil je vrata in zavpil:

»Nada!«

Na pragu je omahnil na podboj. V oči mu je pljusnila slabotna luč majhne petrolejke. Za en trenutek je izgubil zavest. Potem pa je zagledal pred seboj razgaljeno žensko. Temni, divje razčesan lasje so ji le napol zakrivali kipeče prsi. Pod njenim ostrim, svetlim pogledom ga je zapekel ves obraz. Buljil je v njo ves otrpel, kakor v sanjah, in čudno se mu je zdelo, da se ne smeje ona, temveč da ji drse solze po licu. Kakor iz neskončne daljave se mu je zazdel njen glas:

»Gospod Mark! Gospod Mark! Pomagajte!«

Ni je razumel. To minuto je bil on bolj potreben pomoči kakor kdorkoli drug človek. Slep od gladu, od trpljenja izmučen je gledal njo, ki je prosila njega pomoči. Ni je slišal. Videl je le njeno iztegnjeno desnico. Sledil ji je in ugledal na tleh moža, ki je krvavel. Spet je vztrepetal. Ali ženska, ki je stala pred njim, ni bila več njegova gospodinja, bila je prikazen njenega notranjega življenja, močna, silna, in njen blesteč pogled in čudovito telo nista razodevala proletarke, njena bela desnica je despotsko kazala na dejanje. In njen glas je bil bolj ukazujoč kakor proseč. In vendar je proletarka, navadna proletarka, mati petih, šestih, morda osmih otrok. In kakor blisk mu je šinilo spoznanje, da ona ve, da se pozna, zato pride včasih pozno, pozno domov. Ne, otroci ne morejo poginiti, njeni ne morejo poginiti od gladu!

Stopil je k možu, ga vzel na svoji roki in odnesel v sobo. Ko bi se bil v tem trenutku videl, čutil sebe, bi bil izpuštil telo in zblaznel, ahi pa storil karkoli. A ni bremena čutil, ni videl svojega počasnega, opotekajočega se koraka. Položil je moža na svoje ležišče. In tedaj se je zavedel, pričel je spet jasno misliti. Zbral je moči in pokleknil. K njemu je pritekla Nada in ga prijela za ramo. Hotel ji je reči, naj prinese vode. Njen pogled pa se mu je zahvaljeval,

ker očeta ni nesel k njim. Tam so otroci, da, tam so otroci, je bil tudi on pomislil. Šepetaje je vprašal, ali so oni v postelji. Pokimala je. O, ta otrok je ve-

del vse, razumel vse. Do zadnjega je bila pri njih, jih mirila in jih potem spravila spat v posteljo. In ta otrok mu je bil tako hvaležen, da s svojo hvaležnostjo ni mogel čakati niti trenutka. Tedaj je prvič jasno pomislil, da je Nada en človek na njegovi poti. Morda edini, razen v grobu počivajoče matere edini in zadnji človek. Vedel je, da je otrok. In vendar...

»Daj vode, Nada!« je prosil.

Pogledal je moža. Nad levim sencem je imel majhno rano. Bil je že prebujen. Mark Angelo se je zazdel samemu sebi smešen in majhen. Mož je bil tako daleč od smrti, kakor je bil on blizu nje. Nada je prinesla vode in belo ruto. Za njo je prišla mati že oblečena. Čez nekaj časa je oni vzdihnil. Z roko si je obrisal s krvjvo zalite oči. Hotel je vstati, pa se je zgrudil spet na blazino. Ko se je razgledal, je začudeno dejal:

»Ah, pri vas sem, gospod Mark! — Nada, ne spiš!« — Ugledal je ženo in sklonil glavo. Hotel mu je premenjati ruto. On pa je odkimal. S tresočimi se rokami si je sam pomagal. V vodo je pomočil obe roki. Dobro mu je delo. Potem si je mokro ruto spet položil na rano. Obraz se mu je spatil od bolečine.

»Ivanka,« je dejal ženi, »nočaj sem...« a glas mu je zastal. Mark Angelo mu

je pomagal na noge in ga spremil v njihovo sobo. Tam se mu je mož skušal opravičiti. Pa je zalitel kakor otrok.

Pustil ga je samega. Samega. Tam, v njihovi sobi je bil vsak zase sam. Otrok, žena in mož. Povezani v bedo in v molk.

Ko se je vrnil, je našel Nado pri svoji mizi. Šibko telesce se ji je stresalo v krčevitem joku. Tam mož, tu otrok. Po prstih se ji je približal. Ona pa ga je slišala in poiskala njegovo roko. Nena-

doma je začutil njene vroče ustnice. Še preden ji je utegnil roko zmekniti, je vstala in stekla iz sobe.

Zvezde ugašajo.

V Mark Angelu je vse tiho, vse mrtvo. Mimo okna hodijo ljudje. S trud-

nimi obrazi, motnimi očmi, z dolgimi nočmi v njih. Vsak zase pozna zgodovino enega, svojega življenja. In morda je marsikatero teh življenj zgodovina ljudstva.

Svita se.

Mesto se koplje v morju žarkov vzhajajočega sonca. Strehe se leskečejo, kakor da so krite z rdečim in zelenim zlatom. Nad mestom prepeva pomlad svoj pesem.

Ljudje pa hite na delo. Hite, da se jim dopolnijo vse noči. A Mark Angelo dremlje s srečnim smehljajem. Ko se naspí, pojde iskat dea. Morda ve, da se vrne zvečer prav tako, kakor se vrača že dolga leta. Prazen. Ali vseeno pojde.

Zakaj daleč nekje je otrok.

ILUSTRIRAL FRAN ŠKODLAR

BARVITE PADAVINE IN SLIČNI FENOMENI

Ob 21s knj. 13. str. 55. sem se spomnil, da bi morda kazalo opozoriti na slična sporočila o izrednih naravnih pojavih, priobčena po naših listih. Pred meseci sem pregledal domala vse Bleiweisove »Novice« in našel na podobne sestavke v letnikih 1843 (68), 1847 (92). Rdeč dež, 1855 (376). Ribnat dež v Elstrupu pri Bremenu, 1857 (30. V.). Kamenit dež, 1876 (74, 302). Krvav dež v Kovnu 14. 7. 1876 (Nov. 1876, 241). Rumena sneg, 1874 (88). Kamenit dež na Moravskem 26. XI. 1833 (Nov. 1876, 390). Črn sneg v Chicagu 1895-1896 (Nov. 1896). Slan dež v Sev. Ameriki, 1897 (302). Pesek je deževalo na Kanarskih otokih (Novice 1898, št. 189). O ribnatem dežju v Xionu je poročal Ljublj. časnik 1850, št. 27. Slov. Narod je 28. VII. 1874 priobčil članek »Krote je deževalo«. Večjo razpravo o kamenem dežju je prispeval dr. S. Šubic v Ljublj. Zvon 1896. O izrednih vrstah dežja piše I. Pečar v Mladiki 1926. Ista Mladika je 1929 (71) prinesla sestavek: Kadar dežuje žabe in podgane. — Ta seznam bi se dal kajpada še izpopolniti. D. A.

PETELINI NISO POTREBNI

Najnovejša parola farmarjev in trgovcev z jajci je, da mora petelin izginiti s kokošjih farm. Izkušnja je namreč pokazala, da se ne zmanjša pridelek niti ne poslabša kakovost jajc, če na farmi ni petelinov marveč baš obratno. Jajca, ki jih neso kokoši same od sebe, so v mnogih ozirih celo boljša. Oplojena jajca so za shranjevanje toliko neprimernejša, ker se začne zaplodek v njih razvijati že pri temperaturi 16 stopinj C. Nadalje so opazovali, da so oplojena jajca takoj ko so zležena, dokaj manj odporna proti okuženju z raznovrstnimi bakterijami in plesnivimi glivicami. Petelin je torej potreben samo za prirajo, v očeh suhega »pridobitnika« je pa škodljivec.

PROIZVODNJA ZLATA

Leta 1931 se je dvignila svetovna proizvodnja zlata za skoraj 1 milijon unč oziroma za pet in pol odstotka. Enako močan porast so poslednjikrat zabeležili 1908. K povečani proizvodnji je največ prispevala Kanada.

BORIS GLEB

DR. BOZO SKERLJ

VARDE — INDUSTRIJA — BREZE IN VODA — MED RUSI — GOSPOD ABRAHAM I. DR.

Se dežuje in morje je stalno nemirno, ko se bližamo Vardeju, najvzhodnejšemu norveškemu mestu, ki leži na meridianu Kaira! Pusto je tu: vse je sivkasto rjavo, kakor da bi bilo umazano, blatno; morje, skale, oblaki in hiše. Ceste v Vardeju so pa bile prav res temeljito blatne. Stopil sem z ladje sam, ker je še vedno deževalo — saj nisem hotel nič drugega nego razglednico, sliko Vardeja za spomin. Šel sem po mestecu, ki šteje pribl. 3600 duš, po trgovinah in trafikah — nič; ni-

Stara ruska cerkva
BORIS GLEB (Sv. Trifon)

mamo razglednic, vse smo razprodali. Govoril sem sicer povsod že pogumno norveški (vsaj mislil sem, da je norveški), pa so mi v neki trgovini vendar kar odgovorili po nemški, in sicer celo dobro. Slik torej ni bilo dobiti; pa vendar škoda: če bi imel kakšno razglednico, bi vam lahko pokazal Varde tudi na sliki. Videli bi, da je tu — vsaj če dežuje — neverjetno pust; zamislili bi se in občudovali ljudi, ki živijo v tem kraju stalno! Videli bi lesene hiše in koč, večinoma pokrite z rušo, dalje visoke jambore radio postaje, dve veliki pristanišči, pomole kakor mostišča in tudi mostiščne stavbe — shrambe za ribe! Duh normalen kakor v vseh severno norveških mestih — pa tega ne bi videli niti na najboljši sliki... Tudi bi ne videli, da je januarska temperatura -5 do -6° C, niti da je tu odpotoval Nansen s svojo »Fram« l. 1893 na svojo znamenito vožnjo proti severnem tečaju, ki je trajala tri leta, kakor ne, da je tu po omenjenih treh letih prvič spet pristal na norve-

ških tleh. Spoznali bi pa morda, da je Varde brez dvoma eno najvažnejših mest za ribjo trgovino na Norveškem, ki danes uspešno konkurira že z lofotskim ribarstvom. Ribolova se tu udeleži do 25.000 ribičev s pribl. 5000 čolni — torej čisto impozantna armada, ki je l. 1926 ujela 170 milijonov kg rib za ceno 17,6 milijonov norv. kron (ti poslednji podatki izvirajo iz Baedekerja).

Ob dežju smo se odpeljali spet na valovito morje in pluli okoli najvzhodnejše točke Norveške proti jugu preko širokega Varangerfjorda v ozek fjord, ob katerem leži na koncu mlado industrijsko mesto Kirkenes. Leseno — seveda —, razen tovaren, ki jih je tu nekaj, zakaj v bližnjem zaledju proti jugu so železni rudniki (največji na Norveškem), ki so z mestom zvezani po električni železnici.

Še dežuje in prav pusta je vsa okolica, ko se izkrcamo, da se popeljemo na Finsko (Suomi). Avtomobili nas že čakajo; kaj kmalu smo iz mesta in se peljemo po dobri cesti s precejšnjo brzino ob čednem z brezami obdanem jezeru. Na desno nas nekaj časa spremlja električna železnica, toda kmalu zavijemo na levo v hrib po ostrih serpentinah navzgor. V brezovem gozdu žubore prijazni potočki tik ceste. Zdaj zavijemo spet navzdol proti reki Pasvikel (finski: Patsjoki), že čisto blizu norveško-finske meje. Peljemo se še čez most in izstopimo, kajti zdaj bomo nadaljevali pot z malimi motornimi čolni po reki v Boris Gleb (ruski Boriso-gljebsk), blizu vodopada Kolttaköngäs.

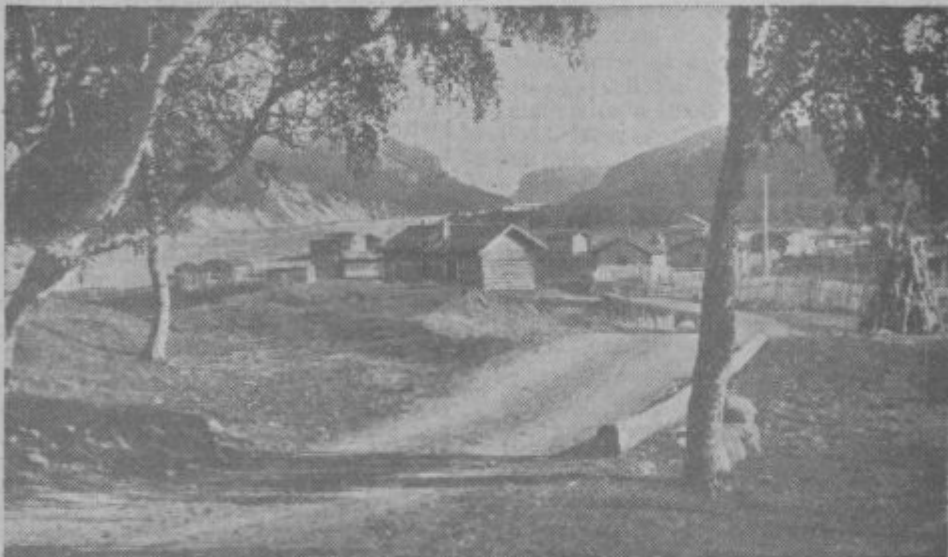
Nas je menda 18, v čoln jih pa gre največ 10. Nastal je problem, kako se bomo zvrstili, zakaj čakal je le en čoln. Imeli smo s seboj nekega starejšega ogromnega Francoza, ki je težko hodil ob palici in ki smo ga morali podpirati, če je imel stopiti v čoln ali pa v avto; zabaval je pa vso družbo s svojimi ostrimi dovtipi. Prvi krmar se je pogajal za drugi čoln, in tako smo torej stali v dežju, podobni poltim kuram, in čakali. Pa se zablisne nekemu izmed nas rešilna misel, da bi vendar sedli nazaj v avtomobile, ki itak čakajo. Tako smo torej — vsaj nekateri — zavzeli spet svoja mesta, potem ko smo imeli plašče že dobro mokre —

seveda so nas šoferji nekoliko manj prijazno gledali.

Že v Tromsøju sem se nekoliko seznanil z nekim bivšim visokim oficirjem nemške kolonialne armade, ki je bil odslej naš stalni spremljevalec. Slučaj je tako nanasel, da so bili ostali »Nemci« sami Židje, s Francozi se ni ravno pobratil (tudi oni ne ž njim), tako da se je priključil rajši Slovanom. Nam je bilo prav še zato, ker je bil izredno ljubezniv in izobražen mož, častnik, ki ni mogel nikoli

cerkvene bukve, v lepih usnjenih vezavah. Ko je mož spoznal, da more z mojo ženo govoriti ruski, je povedal marsikaj zanimivega, zlasti o sedanjem položaju Rusov pod finsko vlado; toda o teh problemih bomo razglabljali nekoč kasneje.

Z nami je potoval debel človek, o katerem sem ugibal, ali je Žid, ali ni: govoril je nemški; imel je s seboj ženo in bil stalno v družbi s še debelejšim berlinskim baronom (ki menda ni bil Žid) in njegovo boljšo polovico. Razen teh

NASELBINA BORIS GLEB, kjer stanujejo SAMI (Laponci)

spadati v »Simplicissimus«, »Fliegende Blätter« in druge humoristične liste, v katerih je svoj čas briljiral pruski oficir.

Končno je prišel drugi čoln. »Vikingue deux« je zmagoslavno naznanjal debeli Francoz, ki se je ob pogledu na mali motorni čolnic spomnil slavnih norveških prednikov.

Zasedli smo oba čolna, v katerih sta ropotala dva mala bencinska motorja s tako vehemenco, da je odmevalo z bregov. Pogumno sta se mala propelerja borila s tokom vode in še dosti hitro smo napredovali ob dobrih in slabih dovtipih Francozov in Židov.

Zdaj smo pred sabo opazili širok ogromen vodopad in že smo pristajali. Izobacali smo se iz čolnov in šli proti mali stari ruski cerkvi Boris Gleb. Cerkvenik ni znal drugega jezika razen ruskega. Tako smo mi imeli prednost v tolmačenju. Odprti nam je pribl. 350 let staro cerkvice, ki hrani v notranjosti mnoge dragocene ikone in stare debele

je bil v družbi še drug zopern Žid z nekoliko manj zoperno ženo — morda sta bila na poročnem potovanju? —, ki sta vse kritizirala in vse vedela.

Pa ostanimo pri onem malem debelušnem gospodu, ki je čital (tako mi je pravil upokojeni častnik) le nacionalistične liste in kljub temu ni izgubil svojega židovskega videza: vse je otipal v cerkvi, podobe, okvirje, ročna dela, preproge; in pri vsem je spraševal, če je pristno (zlato, volna, srebro itd.) — pozr. je je naš spremljevalec upokojeni častnik, povedal, da se mož piše Abraham! Seveda!

Ko smo prišli iz cerkvice spet na prosto, smo se še malo po blatu sprehajali proti velikemu vodopadu. Finske obmejne straže se za nas niso zmenile, šli smo po mali nasebini, kjer bivajo naseljeni Sami (Laponci), po norveški Skoltlapper. V primitivnih lesenih kočah, ki stoje na šestero koleh, in v katerih lahko le ležite in sedite, stanujejo tu stalno Sami. Tudi tem se pozna že

močno pomešanje z belimi rasami. So sila nezaupljivi in se niso nič radi pokazali. V razmeroma velikem hotelu, kjer odirajo tujce na prav evropski način, smo napisali nekaj razglednic, ki so odšle v domovino s finskimi znamkami. Bodo vsaj vedeli, da smo bili tudi na Finskem. In to brez vizuma: saj nismo niti potnih listov imeli s seboj!

Ko smo se peljali po reki navzdol, se je začelo vedriti. Dež je že bil ponehal

kor zmerom v takih primerih, sočutno muzali; pa ne dolgo: ladjo so ustavili in žena je stopila v čoln, ki je prišel po njo za nami.

Na krovu sta se pojavila dva potnika, o katerih ni bilo mogoče dvomiti, da sta Nemca: temnomodre uniforme s kratkimi hlačami — gola kolena in uniforma: kdo še hodi sicer tako opremljen po civiliziranem svetu? Kasneje smo se z njima seznanili in ju spoznali kot prav pri-

SKUPINA NASELJENIH LAPONCEV (Skoltlapper)

in skoraj je sonce že prodiralo oblake, ko smo pristajali pri mostu, kjer so nas čakali avtomobili. V prehitri vožnji smo hiteli skozi prijazno in ljubko pokrajino proti Kirkenesu. Ko smo dosegli vrh, se nam je odprl krasen razgled na ves fjord pod nami in na enakomerno visoko skalnato pokrajino, ki se konča ob širokem Varangerfjordu. Oblaki so bili rdečkasto nadahnjeni, znak, da bo sonce kmalu dovolj močno, da prodre razmeroma le še tenko plast megle.

V Kirkenesu je stala naša »Lofoten« pripravljena na odhod, le še nekaj malenkosti je bilo treba naložiti. Zdaj se ladja že odmika od pomola; naenkrat vrišč ženske! Potniki smo postali pozorni na ženo, ki je z ladje obupno mahala proti obali; stvar je bila enostavna; spremlja je svojce na ladjo, preslišala odhodno zvonjenje in opazila, da se ladja že oddaljuje od brega, ko že ni več mogla stopiti dol. Potniki so se prijazno in, ka-

jetna in (starejši je bil inž. kemije) izobražena sopotnika. Prehodila sta z večjo skupino vso Finsko od juga do sem gori, kjer sta se ločila od ostalih in prišla na ladjo, da vidita tudi severno norveško obalo in Nordkap. Norveškega denarja nista imela, le nemške marke. Kljub temu so jima na ladji kreditirali prenočišče in hrano. Prvi večer nista sicer menda jedla nič in drugi dan tudi ne veliko, toda z večerjo drugega dne sta izpolnila izpraznjene želodce prav temeljito, tako da smo občudovali njihov blagoslovljen tek. Denarja pa na ladji nista mogla zamenjati, dasi so potovali, kakor vemo, nemški potniki z nami. Zaradi valutnih odredb (nemških) ni nihče imel mnogo denarja v gotovini s seboj in vsakdo je seveda rajši obdržal norveške krome. vsaj dokler je bil na Norveškem, ki bi jih tu le s ponovno izgubo dosti težko prodal.

Vožnja proti Vadseju, glavnemu mestu okraja Finmarken, je bila izmed naj-

lepših in najmirnejših na vsem potovanju. Ves širok fjord je bil zalit v luč zahajajočega sonca za tenkim megli. Voda vijoličasta in rdečkasta; dolgi, široki in težki valovi so ladjo še vedno zibali — vendar to niso bili več valovi ob viharju, temveč oni, ki naznanjajo mir in tišino: zadnji valovi pred nekaj uram, še razburjenega morja.

Z veliko brzino smo se bližali obali na drugi strani, kjer se je že tu pa tam zasvetil svetilnik. Čolnič nam prihaja naproti, samotni ribič. Ob mraku prista-

NORDKYN, najsevernejša točka evropske celine

nemo v Vadseju, katerega prebivalstvo je napol finsko. Grem na višino za mestom, k veliki leseni cerkvi in okoli lesene palače kraljevega zastopnika za okraj Finmarken.

Razmišljam ob pogledu na ravan, ki se tu gori razprostire, ko sem dosegel cerkev in vladno palačo. Razmišljam, kako mora tu biti strašno življenje za izobraženega človeka, ki išče družbe in sveta in mora tukaj upravljati visoko uradno funkcijo. Tu ne raste nobeno drevje, tu piha polnočni vihar z neukročeno silo preko ravnin, ki je le nekaj tednov na leto slabo poraščena s travo in mahovjem. Proti severu se izgublja ob slabi cesti telefonski vod v ravnini...

Obrnem se in pogledam dol. To je čisto drug razgled. Luči, morje, ladje, življenje. Čudno, si mislim, zakaj stojita cerkev in vladno poslopje na tem mestu, kjer pozdravlja s severa preko puste ravnine smrt in onostranstvo, z juga pa življenje in realnost.

V pristanišču stoje ladje, katerih luči se zrcalijo v zmerom nemirni vodi. V mestu je še živo, čeprav je že ura 22, čeprav se je začela že mračna noč brez nočne teme.

Noč je bila mirna. Drugi dan smo pluli v sončnem sijaju ob severni strmi obali

Norveške, pristali v ribiški vasi, poklicali k sebi čoln iz druge, da prevzame pošto, in se končno ustavili na odprtem morju.

Začel se je ribolov, ki se ga more udeležiti vsak potnik, če se mu ljubi. Tudi jaz sem potegnil ribo na palubo. V pol ure je bilo rib toliko, da sem se zgrozil ob misli, da jih bo treba pojesti in da bomo potniki prav za prav uboge žrtve nalovljenih rib. Tako se te maščujejo še po smrti. Rib tu nihče ne ubija, to bi bila nepotrebna potrata časa, saj pogine riba precej hitro kar sama od sebe in brez vsakega hrupa in dela, če jo položiš na zrak. Ribe so spravili v pločevinaste kadi in jih odnesli v kuhinjo; posledice tega ribolova smo čutili v prihodnjih dveh dneh na jedilnem listu. Vsak potnik, ki lovi prvič, je ponosen na svoj plen, toda večinoma se ne zadovolji le z eno ribo, marveč tekmuje z bolj izurjenimi mornarji in tako v svojem lovskem navdušenju niti ne opazi, da je preskrbel kuhinjo za prihodnje dni z mesom, ki se ga je bil že nekoliko naveličal.

Popoldne smo pluli zopet okoli Nordkyna, ki je v sončnem sijaju bil videti mnogo bolj prijazen nego takrat v viharni noči, ko sem ga zagledal prvič.

Mimo starega laponskega božanstva smo pripluli v Øksfjord. Božanstvo tvori dve skali v obliki dveh tjulenjev, ki se s povzdignjenima glavama ošabno pogovarjata o transcendentalnih stvareh. V Øksfjordu so na bregu ogrodja polna polenovk in naš spremljevalec se je spomnil vinogradov, polnih zrelega grozdja. To ni bilo lepo od njega, nam tako razdražiti tek, n.b. še pri tem prijetnem duhu, ki so ga širile brezglave polenovke.

HUD MRAZ DELA TENAK LED

Ribiči poznajo staro pravilo, da bo led tem bolj tenak, čim huje pritiska mraz. Ta navidezna prirodna uganika se takoj razjasni, če upoštevamo toplotno izolacijo megle. Če pade temperatura globoko pod ničlo, potem voda, ki je dokaj toplejša, močno izpariva, kolikor je ni še zamrzne in na led okoli se vleže plast megle. Pri dotiku z ledom megla tudi zmrzuje v ivje in na njem se tvori izolacijska plast, ki varuje led pred nadaljno izgubo toplote. Izmenjavanje toplote med vodo in zrakom se zelo zmanjša in debelina ledu le prav počasi narašča. Če pa vlada zmernejši mraz in piha veter, kar se pri zelo hudem mrazu skoraj nikoli ne opazi, potlej voda dokaj hitreje izžareva toploto in led se naglo debeli.

ZA PROSTORČEK NA SONCU

Vse, kar je živega v prirodi, se mora nenehoma boriti za ljubi prostor in svetlobo, brez katerih ni življenja. So organizmi, ki se jim ne vidi, da bi jih težila ta skrb, zelo očiten pa je boj zlasti pri vseh višjih vrstah rastlin.

Najbolj potrebujejo rastline svetlobe, brez katere ne morejo asimilirati ogljikove kisline ozračja in je pretvoriti v hrano, v prvi vrsti v sladkor in škrob. Ta čudovita presnova neorganskih snovi v organske se vrši v listnem zelenilu ali klorofilu, od katerega ima listje zeleno barvo. Za tvorjenje tega barvila in za proces pretvarjanja pa je potrebna energija svetlobe. Žival se hrani od že pripravljenih organskih snovi, bodisi od mesa ali rastiin, rastlina pa si mora hrano šele sestaviti v kemičnih laboratorijih, ki jih ima brez števila urejenih v svojih listih. Rastlina ne živi od neorganskih snovi, kakor se navadno uči, marveč samo od organskih kakor vsako živo bitje, le z razliko, da si jih mora sama pripravljati. V to svrhu pa je nujno potrebna svetloba in od tod večni boj rastlin za prostor na soncu.

Večna borba za svetlobo je nazorno izražena že v ustroju rastline. Rastlina se v nasprotju z živaljo razvija navzven. Nje korenine rijejo globoko v zemljo, da pridejo do vode in rudninskih soli, površinski organi pa streme po tem, da zavzamejo čim več prostora v ozračju. Razcepljenost drevoja v nešteto vej in vejic ima zgolj namen pripraviti mesto za kar največ listov, in sicer tako, da so po možnosti vsi deležni sonca in da bi vsi lahko srkali iz zraka ogljikovo kislino. Rastline morajo pripravljati organsko hrano kar moči intenzivno, ker ne skrbe samo zase, marveč služijo posredno ali neposredno tudi za hrano vsemu živalstvu.

Kako ogromno delo se nenehoma opravlja v zelenju rastlin, se vidi iz računa, da vse rastline na zemlji asimilirajo letno kakih 50 do 80 bilijonov kg ogljikove kisline in izdelajo na ta način letno okoli 35 bilijonov kg novih organskih snovi. V primeri z 2100 bilijoni kg ogljikove kisline, ki se nahajajo v ozračju v plinastem stanju, pa je v vsem rastlinstvu na zemlji nakopičenega toliko ogljika, da odgovarja 1100 bilijonom kg ogljikove kisline. Skoraj 90 odstotkov tega ogljika je shranjenega v

lesu naših dreves. Če zdavnaj bi morala biti potrošena vsa ogljikova kislina ozračja, če se ne bi nenehoma obnavljala z dihanjem. Pri tem pa ne štejejo toliko ljudje in višje razvite živali kolikor velikanske množine povsod navzočih zemeljskih bakterij. Bogate kolonije bakterij v hlevskem gnoju so po vsej priliki tudi vzrok, da je domači gnoj še zmerom boljši od vseh umetnih gnojil. Sicer pa je zelo verjetno, da je bilo v davnih dobah ozračje dokaj bolj nasičeno z ogljikovo kislino kakor zdaj, zakaj drugače si ne moremo misliti tistega bujnega rastlinstva, ki se je ohranilo do današnjih dni v obliki velikanskih skladov premoga, iz katerega še zdaj črpamo malce nekdanje sončne svetlobe in toplote.

Rastlinska asimilacija ogljikove kisline je obraten pojav kakor dihanje, pri katerem se ne tvori nove organske snovi, marveč celo razpadajo. Zaradi tega mora rastlina neodvisno od sprejemanja ogljikove kisline tudi še dihati, to se pravi vsrkavati kisik in izdihavati ogljikovo kislino. Je pa pri zeleni rastlini množina asimilirane ogljikove kisline dokaj večja kakor tista, ki jo rastlina nasope. Asimilacija in dihanje torej nista v ravnotežju, ampak ostane še nekaj snovi za napredujočo rast.

Dolgo je trajalo, preden se je znanost priborila do spoznanja, da rastline mimo asimilacije tudi še dihajo, da opravljajo rastlinasti listi hkrati dve funkciji, in sicer — v živalski svet prenešeno — funkcijo želodca in pijuč, samo s to razliko, da se vrši presnavljanje samo pri sončni svetlobi, dihanje pa nepretrgoma noč in dan, kakor pri vseh živih organizmih.

Če ni sonca ali če je rastlina v senci, potem presnova preneha in rastlina mora »stradati«. Zaradi tega so njeni listi tako občutljivi, da reagirajo na prav malenkostne svetlobne razlike in se zmerom obrnejo kolikor moči proti luči. Ritem dneva je zaradi tega tudi življenjski ritem rastline.

Ni treba ukega očesa, da opaziš, kako so drevesne krošnje povsod izoblikovane po lokalnih svetlobnih prilikah, kako skuša vsaka vejica izriniti vse svoje lističe na sonce. Tudi ustroj posameznih lističev je prikrojen obilici svetlobe. Lističi bukve, ki ostanejo v senci, imajo posebno tenko kožico in manj sta-

ničnih plasti, da svetloba lažje prodre do klorofila. Dalje se v močni svetlobi zbero zrnca listnega zelenila ob stranskih stenah stanic, dočim se pri medlejši svetlobi postavijo pravokotno na svetlobne žarke, da jih kolikor mogoče vse posrkajo. Premočna svetloba je lahko tudi škodljiva, zlasti mladim pogajnikom. Zato so navadno poraščeni z drobnimi laščki ali pa imajo varovalno barvo. Zaradi tega je tudi spomladi v oblačnih dneh rast bujnejša kakor ob sončnih. Iz tega vidika so posebno zanimive tako zvane kompasne rastline, pri katerih so listne ploskve obrnjene proti vzhodu ali zapadu, tako da jih vroče opoldansko sonce najmanj zadene. Zlasti višje razvite rastline so glede na jakost svetlobe prav različno občutljive, samo brez nje ne more živeti nobena. Pač! Tudi to pravilo ima izjeme. Ne glede na gobe, ki žive neposredno od razkrojenih organskih snovi, poznamo tudi še nekatere višje cvetne rastline, ki so se navadile živeti na lahek način. To so v prvi vrsti zajedalke, ki poganjajo korenine v staničevje drugih rastlin. Te ne potrebujejo listnega zelenila in zato so njih listi okrneli v brezlične izrastke, ki se jim komaj še pozna, da so bili vendarle nekoč pljuča in želodec poštenih rastlin. Zakaj so opustile boj za prostorček na soncu in si poiskale drug način prehrane, se ne da povedati.

Najočitnejša je borba za svetlobo v gozdu. Vsako drevo je nema priča, kaj je moralo v njej prestati zadnja desetletja. V njegovi rasti je zapisana vsa trda zgodovina. Vsak zavoj, vsaka krivina in vse veje pričajo, kako je moralo tekmovati s sosedi, preden je v tesnem prostoru prirastlo do sonca. Če bi ne bil cel gozd kot enoten organizem sestavljen iz toliko različnih vrst rastlin, ki so se prilagodile različni jakosti svetlobe, potem bi gozdov že zdavnaj več ne bilo. Tako pa je organizem gozda razdeljen v več nadstropij in v vsakem uspevajo tiste rastline, za katere je tamkaj ravno še življenjski minimum svetlobe. Je pa glede na potrebo po svetlobi tudi med posameznimi drevesi razlika. Robinija ali akacija je zadovoljna s pet in dvajsetinko tiste svetlobe, ki jo n. pr. potrebuje bukev, pa še celo pri bukvih se morajo spodnji lističi zadovoljiti le z osemdesetinko normalne svetlobe. Prav pri tleh se stiskajo izrazite senčne rastline, ki že ne potrebujejo več sonca, marveč so hvaležne za nekaj žar-

kov dnevne svetlobe. Nekatere njih vrstnice v tropskih gozdovih shajajo samo še s stodvajsetinko normalne dnevne luči.

Po svetlobnih prilikah se ravna tudi zelenje in cvetenje naših listnatih gozdov spomladi. Ko je drevje še golo, da ne zastira sonca, se razprostire po gozdnih tleh najprej preproga živo pisanega cvetja, ki pa v nekaj tednih spet odmre in ohrani samo še čebulice in korenike v zemlji za drugo pomlad. Takoj za cvetjem poženo lističi mnogih vrst gozdnega grmičevja in nazadnje šele ozeleni visoko drevje. V igličastih gozdovih je svetloba vse leto bolj enakomerno porazdeljena in v celoti dostikrat manjša kakor pod listnatim drevjem. Temu primerno skromno je tudi rastlinstvo pri tleh in često je rastlina vse življenje odvisna od nekaj svetlobnih lis, ki včasih slučajno šinejo čez njo.

V borbi za svetlobo je postalo rastlinstvo sila iznajdljivo. Nekateri mahovi in alge, ki jih je zaneslo v temo med skale, so se privadili na dvatisočinko dnevne svetlobe, druge so se razvile v plezalke in se vzpenjajo prav nad krošnjo dreves, spet druge pa se vgnezdijo kar v rogovilah drevja in poženejo korenine v tamkaj nabrano prst. Nekatere senčne rastline v tropah so izoblikovale stanice listov v optične leče, da lahko svetlobo osredotočijo na klorofil, ali da se vsaj poveča njih občutljivost za svetlobne razlike. Oblika in razporedba teh leč je za čudo mnogovrstna in priča, kako prožna in prilagodna zna biti tudi večna narava, kadar bije boj za obstanek.

RUDNISKE NESREČE

Varnost v rudniških obratih se je zadnja leta zelo povečala, čeprav je pogojev za nesreče zaradi naraščajoče globine rovv čedalje več. Na Pruskem so sestavili statistiko, ki kaže, da odpade na 15.000 delovnih izmen samo ena smrtna nesreča, na 1500 izmen pa ena nesreča sploh. Nepoučen človek misli, da preti rudarjem največja opasnost od treskavih plinov in da zahtevajo ti največ smrtnih žrtev. Statistika pa kaže, da so drugačne nesreče dokaj številnejše. Tako n. pr. zakrivi 42 odstotkov vseh smrtnih, nesreč posipava-joče se kamenje. 43 odstotkov žrtev zahteva izvažanje in spraviljanje rude iz rovv, od ostalih 15 odstotkov jih slednjič odpade 10 na eksplozije plinov in premo-govega prahu, 3 na nesreče pri razstreljevanju, 2 odstotka pa na raznovrstne druge nezgode.

ŽIVLJENJE IN SMRT V SING SINGU

Lewis E. Lawes
(LEWIS E. LAWES)

ČETRTO POGlavJE

Nazor o rojenem zločincu, ki mu je po njegovem telesnem ustroju že v naprej določena zločinska pot, je razvil Lombroso v posebno teorijo, izdelano in izpopolnjeno kasneje po dr. Karlu Goeringu. Današnji vodilni učenjaki, sociologi in kriminalisti so pa nasprotno mnenja, da ljudje, ki so prišli v nasprotje z zakonom,

vico v zakonskem smislu. Dobro delo z moralnega vidika je prav lahko zlo po črki zakona, kakor seveda tudi obratno. Poleg tega neke vrste ljudi kot so norci, slaboumneži, da celo neuki, često niso sposobni razlikovati kaj je dobro in zlo v pogledu morale in zakona.

V prejšnjih letih so radi pretiravali vlogo, ki jo igra slaboumnost in neved-

Ljudje morajo jesti, pa naj bodo na morfu, v vili, v ječi ali kjerkoli. Slika kaže skupino jetnikov in stražnikov v veliki jedilnici Sing Singa.

niso nič manj normalni ali abnormalni od onih, ki sodijo pravico ter da »rojenega zločinca« ni, niti je kdaj obstojal.

Bajka o »rojenem zločincu« pa še živi, ker odgovarja ljudski domišljiji in ker so jo fikcija, gledališki oder, film in pero karikaturlista znali popularizirati.

Kazenska teorija, na kateri je zgrajena večina današnjih zakonov in prakse, predpostavlja, da vsi ljudje navzlic svojim telesnim in duševnim posebnostim in neenakim razmeram, v katerih živijo, enako razlikujejo med dobrim in zlim in so zaradi tega enako odgovorni pred zakonom.

Ta teorija v mnogih ozirih ne drži. Dobro in zlo v verskem in moralnem smislu nista istovetna s pravico in kri-

nost na polju kazenskega prava. Verjetno je, da sta omenjena defekta važna činitelja, nista pa notranja in bistvena vzroka, iz katerih izvira zlo dejanje. Na podlagi statistike je namreč ugotovljeno, da se med navedenima skupinama ne najde nič več zločincev kot med sloji inteligentnih in dobro vzgojenih ljudi.

Visoki uradniki varnostne službe z bogatimi izkušnjami so mnenja, da se v devetih ljudeh med desetimi skrivajo zločinska nagnjenja in da so ženske manj nagnjene k zlu kot moški. Šefi velikih trgovskih hiš pa pravijo, da so moški večinoma poštenjaki in da devet desetih tatvin zakrivijo ženske. Ravnatelji hotelov pa pripovedujejo, da moški in ženski gosti pokradejo od brisač navzgor in

navzdol vse, kar ni priklenjeno.

Z drugimi besedami: poljudne teorije o zločinu obstojajo iz neke čudne zmesi nasprotujočih si starih in novih verskih, socioloških, filozofskih in znanstvenih

Ravnatelj Lawes in poveljnik straže Sheehy pred vrati Sing Singa

ZAPUŠČINA GOSPODA JEZUSA KRISTUSA

(Sicilska pripovedka)

Ko se je gospod Jezus Kristus moral ločiti od tega sveta, mu je bilo zelo neprijetno in neugodno ob misli, komu naj zapusti dobrine tega sveta.

Mislil je in razmišljal: »Komu neki naj jih zapustim?... Če jih zapustim meščanom, kaj bodo počeli potem plemiči? Če jih zapustim plemičem, kaj porečejo na to meščani? In kmetje? Obrtniki? Delavci?«

Skratka: ni vedel, kaj naj stori.

Tedaj so se zbrali plemiči: »O, gospod! Zdaj ko se poslavljaš od tega sveta, napravi nas za svoje naslednike!« Gospod je nato vse razdelil med plemiče.

Zdaj pa so opazili tudi duhovniki, da se gospod poslavlja od tega sveta in prihiteli so k njemu: »Gospod, gospod, zakaj nam nočeš pri svojem odhodu zapustiti ničesar?«

»Prišli ste prepozno,« odvrne gospod, »vse sem že razdelil med plemiče.«

»O, za vraga!« so pevali duhovniki.

»Dobro, prepuščam vam vraga!« reče gospod.

Zdaj pa so prišli menihi, eden za drugim: »Ali nam ne boš, gospod naš, ob svojem odhodu zapustil ničesar?«

»Ne, ničesar vam ne morem zapustiti,« reče gospod, »ker so dobili vse že plemiče.«

»O, za vraga!« so začeli menihi jadicovati.

nazorov, ki se ne ujemaajo s stvarnimi dejstvi.

Kako naj torej pravilno zgrabimo to zamotano vprašanje?

Zločinec je vsak, ki izvrši dejanje zabranjeno po zakonu ali opusti neko dejanje, ki ga zakon zahteva.

Če je bil kdo obsojen zaradi kaznjivega dejanja, postane s tem obsojen zločinec, ne razlikuje se pa, izvzemši to dejstvo, niti za las od onega, ki je napravil zlo delo, ki pa iz enega ali drugega razloga ni bil nikoli pozvan na odgovornost.

Razpravljaj sem o teh stvareh s stotinami velikih ljudi. Večina mi je priznala, ko sem jih pritisikal za odgovor, da so v svojem življenju prekršili zakon, kar bi jih gotovo privedlo v zapor, če bi jih oblast zaradi njihovega dela preganjala. Vsak človek ima svojo ranljivo točko. Gre samo za priliko, kjer preži na njega nepremagljiva skušnjava.

DALJE

(COPYRIGHT BY KING FEATURES SYNDICATE)
(PONATIS TUDI V IZVLEKU NI DOVOLJEN)

»Vraga sem dodeli že duhovnikom, vam pa dajem potrpežljivost.«

»Potrpežljivost?« so zastokali menihi.

»Da, njo prepuščam vam,« je dostavil in potrdil gospod.

Tudi trgovcem je prišlo na uho, da odhaja gospod s sveta in prihiteli so predenj: »Gospod, kaj nam boš zapustil kot dedščino?«

»Prišli ste prepozno, ker sem vse že razdelil med plemiče.«

»O, za vraga!« so zagodrnjali trgovci.

»Tega so dobili že duhovniki,« se nasmehe gospod.

»Tedaj potrpežljivost?«

»To so dobili menihi.«

»Kakšna prevara pa je to?« so se razjezili trgovci.

»Prevara? Njo prepuščam vam,« reče Jezus Kristus.

Končno so prišli tudi kmetje. Siromašni in izmučeni. Govorili so ponižno in bojazljivo: »Gospod, ti zapuščáš ta svet in to zemljo, toda prej jo razdeli in daj nam naš del!«

»Prepozno, ker so plemiči dobili že vse zemljo.«

»O, za vraga!« so kmetje vskliknili.

»Potrpežljivost...«

»Njo imajo že menihi.«

»Kakšna prevara!«

»Njo so dobili trgovci.«

»Zgodi se božja volja!« so zastokali kmetje.

»Vam preskrbim,« se je zamislil gospod, »voljo božjo.«

In tako se je zgodilo.

Cv. K.

IMENA PRVIN

Kemične prvine imenujemo one snovi, ki se z navadnimi kemičnimi in fizikalnimi postopki ne dajo več razkrojiti. Človek je v teku stoletij odkril vse prvine, neznana je ostala le še ena edina. Novo odkritim snovem je bilo treba imen in pri krščenju prvin vidimo, da je o njih imenih najčesče odločalo golo naključje, neznanje ali pa krajevno domoljubje, ki so odkrili prvina.

Pred vsem so bile seveda za poimenovanje merodajne znanje lastnosti prvin. Brom je dobil ime zaradi svojega zoprnega duha, bromos namreč pomeni v grščini smrad. Tudi klor (chloros = rumenzelen) in jod (jodes = vijoličast) imata grški izmen, kajti njihova para je omenjenih barv. Kovina krom, ki v zadnjem času prihaja močno v uporabo, ima takisto grško ime (chroma = barva), ker so njegove soli zelo barvite. Na isti način sta prišla do imena iridij in praezodim, kar prihaja od grškega iris (= šarenica), oziroma prasimos (= zelen), iridijeve soli kažejo mavrične barve, praezodimove pa so zelene. Osmij, najtežja prvina, ima svoje ime od grške besede osme, kar pomeni vonj. Logična zveza je nekoliko neznavadna, ker je osmij kovina in kovine običajno nimajo nikakega duha. Toda osmij ima tako nizek parni tlak, da se izpreminja v paro že pri navadni toploti in ima v tem stanju kloru podoben duh.

Zanimiva so imena onih prvin, ki so bile znane že v starem veku, bodisi čiste ali pa v solih. Natrij se izvaja od egiptске besede neter, s katero so Egipčani zaznamovali sodo. Aluminij prihaja od latinske besede alumen, ki je pri Rimljanih označevala skupino soli, katerih okus je imel to posebnost, da je vlekel usta skupaj kakor zrela oparica.

Nevednost je kumovala pri krstu štirih prvin. Pri pridobivanju srebra so topilnice redno naletele na neko srebro podobno kovino, o kateri so praznoverni rudarji trdili, da jo je začaral zavidni škrt (kobold). S te nemške besede je prešla oznaka kobalt na dotično nezaželjeno kovino. Tudi nikelj je baje na isti način dobil svoje ime. Kovina, ki so jo odkrili pri taljenju srebra, je bila sicer srebro podobna, bila pa je daleko manj vredna. Pri nemških rudarjih pomeni beseda Nickel človeka, ki mu pravimo pridanič. Platina, danes najdragocenejša kovina, prihaja od španske besede plata (= srebro) in pomeni s svojo končnico »malo srebro« z odločnim naglasom manjvrednosti. Molibden je svincu sorodna kovina pa je zato tudi dobila svoje ime zaradi zamenjave s svincem, ki se po grško imenuje molybdos.

Nekatere prvine so dobile svoje nazive po rojstnih deželah svojih očetov. Galij (Francoska), Germanij (Nemčija), rutenij (Rusija), skandij (švedska), indij (Indija), mazurij (Mazursko) in končno evropij, s katerim je bila počaščena naša celina.

Pri proučevanju mavričnih barv so dognali obstoj nove prvine, ki na zemlji še ni bila znana. Krstili so jo po soncu (grško: helios) in nosi ime helij. Velikega pomena je pri zrakoplovstvu in spada med tk. zv. plemenite pline. Kemiki so opazili, da je dušik, pridobljen iz zraka težji od onega, ki je pridobljen iz raznih soli. Razlika je znašala nekoliko miligramov pri litru in je dovela do odkritja novih plinov, ki so dobili grška imena argon (leni), neon (novi), xenon (tuj) in krypton (skriti). Slednji je prišel do svojega imena, ker se je toliko časa branil odkritju, dasi so vedeli, da je v zraku.

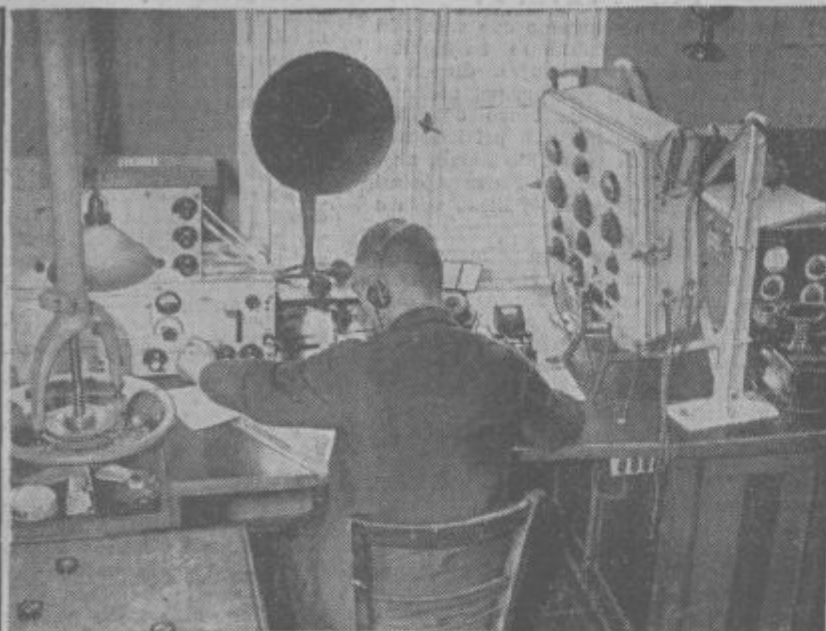
E. B.

PRAVI ČAS

V zasebnem življenju zadostuje človeku, da je točen vsaj na minuto, le patološko točni ljudje nastavljajo svoje ure na sekunde natančno. Za znanstvene institute in zvezdarne je pa taka točnost premajhna. Tu morajo računati s stotinkami sekunde in zaradi tega se naravnajo ure po avtomatičnih časovnih znakih, ki se največ brezlično oddajajo s posebnih observatorijev. Seveda tudi ti časovni znaki ne morejo biti matematično točni, ker se z mermom vrinejo malenkostne napake zaradi nestanovitnosti atmosfere med opazovanjem. Te napake pa znašajo povprečno komaj štiri ali pet stotink sekunde.

REBSTOCK; ZIMA V GORAH

Levo zgoraj: Varnostna centrala na berlinskem letališču, ki brezčasno obvešča prometna letala o vremenu. — Levo spodaj: Drzen smučarski akrobat.

Desno zgoraj: Zimska goštev šmarnic v modernem rastlinjaku. — Desno spodaj: Župan v Sydneyu, največjem avstralskem mestu, poučuje brezposelne, kako je treba izpirati zlato, če ga bodo našli na »zlatih poljih«.

BAMBUTI, AFRIŠKI PRITLIKAVCI

Znani misionar dr. Paul Schebesta, ki se je nedavno vrnil z daljšega potovanja po Osrednji Afriki, je izdal o svojih doživljajih obširnejše delo, v katerem posebno opisuje skoraj nepoznane rodove črnih pritlikavcev ob gornjem teku Konga. Pater Schebesta je eden izmed onih redkih Evropevc, ki je poln razumevanja za življenje primitivnih rodov in jim posveča vso svojo skrb brez trohice obsodbe ali odklonilne kritike. Pritlikavi otroci divje prirode so mu to njegovo skrb tudi povračali s toplim čuvstvom, kar priča častni pridevek, ki si ga je pater Schebesta pridobil pri njih. Splošno so ga klicali »baba va Bambuti«, kar pomeni oče pritlikavcev.

Njegovi doživljaji začno z dnevom, ko se mu je neki dan sredi pragozda uprlo vse spremstvo, češ da noče več naprej v pragozd. Niti grožnje niti obljube niso mogle omajati sklepa črnih nosačev, tako da je moral misionar sam prodirati v notranjost. Schebestovi črnci so začutili neodoljiv strah pred pragozdom in pred njegovimi nevarnostmi: boleznimi, strupenimi žuželkami, divjimi zvermi in kačami ter osobito pred tajinstvenimi pritlikavimi prebivalci.

Pogumni raziskovalec se je moral odločiti sam za nadaljnjo pot, ne glede na pretečo spalno bolezen, ki ima svoje ognjišče v senčnih in vlažnih pragozdovih, ter na strahovite klošče »kimputu«, ki prenašajo mrzlico in slepoto, njihovi pikli pa tudi lahko povzročijo takojšnjo smrt. Popolnoma zapuščen je pater tudi ostavil na mestu vse orožje, uvidevajoč, da posamezniku v času nevarnosti tudi puška ni nič kaj zanesljiva pomoč.

Dasi je bil brez orožja in se je v vsem zanesel samo na svojo srečo, vendar v Schebestovi knjigi ne manjka prizorov, ob katerih je pater spričo trdosrčnosti zamorcev izgubil živce in pograbil za uspešnejšimi sredstvi nego je evangelijska milina oznanjevalca nauka ljubezni. Gotovo je v čast možu, ako prizna, da je čisto zašel v položaj, iz katerega je našel izhod edino s krepkimi batinami, ki so omečile trmo, lenobo in brezbriznost črncev. Tudi je bil čisto primoran kakega upornika pograbititi za grlo in ga dušiti, dokler ni bil pripravljen znova lotiti se prevzetega

Išumi, poglavar Balengov in njegov vazal iz plemena pritlikavcev

posla. »Krepka zaušnica stane ob Kongu 700 frankov ali devet dni zapora«, pravi pater Schebesta, »ali kdo se utegne brigati za tak zakon, kadar je bolan, truden in lačen ter ima skrbeti za 30 nosačev, ki hočejo jesti, domači zamorci pa niti za pretrano ceno nočejo prodati najmanjše količine živila«.

Vseh takih križev in težav je bil misionar namah rešen, ko je moral sam nadaljevati pot v ozemlje pritlikavcev, ki živijo preprosto, toda srečno življenje človeka brez vsakih potreb. Res, da si mali črnci le z veliko težavo preskrbijo dovolj hrane, toda pri tem so tako srečni, da v omikanih državah ni najti ljudi, ki bi bili tako zadovoljni s svojim stanjem.

Najmanjši človek sveta je nedvomno ženska, ki jo je Schebesta našel v pragozdu ob reki Ituriju. Merila je le do 118 cm in je imela šest let staro, zdrava

Trije mladeniči pritlikavskega plemena Bankangov

vo in dobro razvito dete. Skoraj neverjetno se čuje, da je človek lahko popolnoma zdrav in razvit ter brez sledu kake pokvečenosti, čeprav je tako majhen. Povprečna telesna višina Bambutijev znaša pri moških 144 cm, pri ženskah pa 133.3 cm. Pritlikavci ob

Kongu so edino ljudstvo sveta, ki ne pozna ognja. Zanesljivega pojasnila za to nizko stopnjo omike raziskovalec ne more navesti. Sluti, da so pritlikavci nekdanj poznali umetnost ognja, pa so jo v teku vekov spet izgubili. To je tem bolj čudno, ker so pritlikavci zelo nadarjeni ljudje. Posamezna plemena med njimi govore po pet jezikov sosednjih rodov, tako da je sporazumevanje z njimi precej lažje nego z drugimi zamorci.

Poleg nadarjenosti odlikujejo pritlikavce tudi lastnosti njihovega značaja, pogum in zvestoba. Ti mali človečki prirejajo lov celo na orjaka slona. Dasi je njihov lov zelo krut, vendar je naravnost mojstrsko delo hrabrosti in zvižaje, vsekako pa silno vzvišen nad načinom belih lovcev, ki iz varne zasede neusmiljeno pokajo v čredo — za golo zabavo. Razmerje slona do pritlikavca si je treba prav predstavljati. Višina 144 cm proti 4 m, teža : 40 kg proti 120 centom. Običajno se odpravijo dva do trije pritlikavci nad slona. Previdno in tiho izsledijo orjaka, ki počiva v senčni goščavi. Človeček se priplazi do živali in ji z vso silo zabode sulico v pogačico na kolenu zadnje noge. V trenutku izgine lovec spet v varno zavetje. Boletno zatrobi mučena žival, toda v tem že priskoči drugi lovec in zabode sulico v drugo nogo. Ako se je tudi ta napad posrečil, mora slon kmalu omagati,

Pritlikavci z mrežami pred odhodom na ribji krog

kaži prerezane kite ne vzdrže dolgo ogromne teže. Slon se zvali na zemljo in s tem je že glavno delo opravljeno. Zdaj mu pritlikavci odsekajo rilec, da žival izkrvavi in pogine.

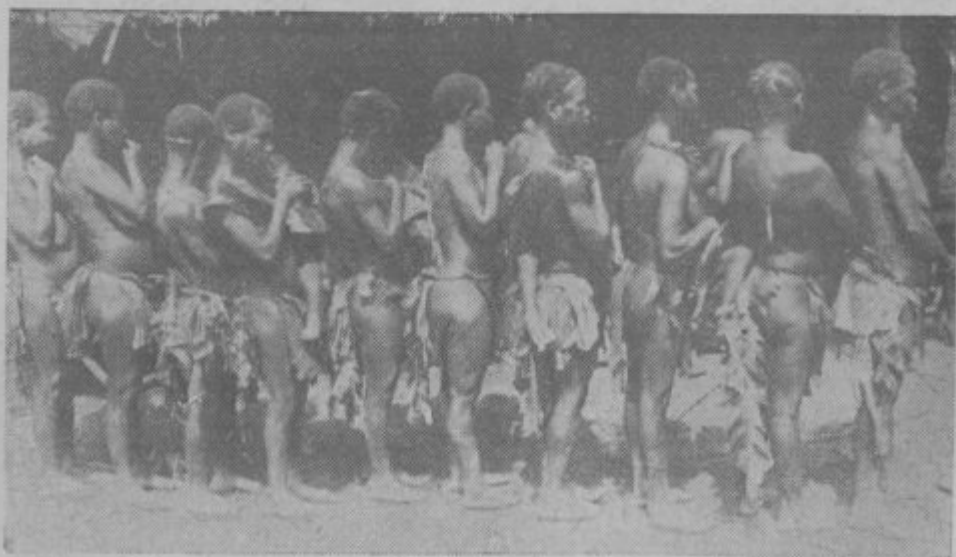
V skladu s takimi dokazi poguma je ustno izročilo, ki pripoveduje, da so Bambuti v davnih časih pod poveljstvom nekega posebno hrabrega poglavarja napovedali vojno vsem sosednim rodovom pragozda ter jih tudi po vrsti premagali. Sele ob reki Bieni so se ustavili. Ta pigmejska vojna je vsem črncem še danes v spominu.

Pritlikavci so polni zaničevanja za zamorce pragozda in jih imenujejo »divjake«, med seboj pa žive v idiličnem bratstvu. Vezi sorodstva so pri njih močnejše razvite, nego pri marsikaterem omikanem narodu. Ako se enemu izmed njih slabo godi, mu pomaga iz težav vse pleme, pa tudi nasproti tujcu niso neprijazni, dokler spoštuje njihove šege in navade. Po svojem bistvu so namreč resnično miroljubni, dasi jih razbrzdani temperament večkrat zavede do hudih izbruhov. Veliko vlogo pri sporih med rodovi igra neka čudno oblikovana cevka, nekaka piščalka, ki ji pravijo »pikipiki«. Ta piščalka reši včasih celo pleme pred sovražnikom. Treba je le dobiti kako stvar, ki je last nasprotnika, in jo vtakniti v cev. Naj je nasprotnik še tako razjarjen, ne bo napravil nikakega sovražnega poskusa, kadar sliši, da gre proti njemu sovražnik in piska na »pikipiki«.

Zakonski par dveh starih pritlikavcev

Nasprotstvo je takoj pozabljeno in vojne je konec. Pater Schebesta je mnenja, da bi taka piščalka bila potrebna današnjemu omikanemu svetu.

Zene pritlikavcev s svojimi otroki, ki jih nosijo največkrat v nekakem nahrbtniku

VARSTVO PTIC

INŽ. JOS. RUSTIA

NADALJEVANJE

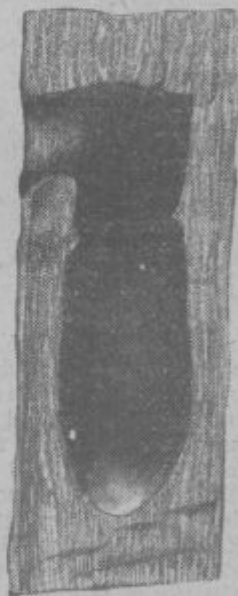
Varstvo, nega, krmljenje ptic

Kakor je ptičji lov star kot človek, tako sega tudi varstvo ptic v davne čase. Svečeniki najstarejše dobe so stavili varstvo ptic pod okrilje bogočastja. Tako se je častil ibis kot božanstvo, vrabec kot simbol boga Osiris. Častila se je in varovala isto tako kukavica in štorčija (zaradi uničevanja kobilic). Pri Japoncih je bila pastarčica v časteh. Častili so tudi vrana kot simbol boga sonca. Istega ptiča tudi Ilirci. Zoroaster, Mohamed in Mojzes so prepovedali pokončevati ptice. Rimljani, Grki in Germani so spoštovali neke koristne ptice.

V srednjem veku so bili ptiči v časti ali največ zaradi lova. Izdana je bila »lex salica« za varstvo ptic. V 15. stoletju so nastale policijske naredbe za ptičje varstvo, tako v Norimbergu, Strasbourg, Lübecku in Luzernu. 1686. je izdal veliki knez v Potsdamu iredbo, s katero je preovedal lov slavcev. 1722. je bila v Frankenu določena varstvena doba za ptice. 1798. je vlada v Hessen-Casselu prepovedala lov koristnih ptic in uničevanje gnezd, ko se je zela v vrtovih in sadovnjakih škoda po mrčesih, ker se je število ptic skrčilo. 1841. je opozarjal Ratzenburg, 1851. Lenz na potrebo varstva ptic; isto sta propagirala Gloger in Liebe. Na kongresu kmetijcev in gozdarjev 1875. so sklenili, da se uredi z mednarodno pogodbo varstvo ptic. Istega leta je bila med Avstrijo in Italijo sklenjena pogodba, s katero so hoteli preprečiti uničevanje gnezd, pobiranje jajc in lov mladih ptic, a se, žal, praktično ni izvajala. V letih 1884, 1892, 1895 in 1898 so bili kongresi ornitologov na Dunaju, v Budimpešti, Parizu in Gradcu, kjer so zagovarjali prepoved množstvenega lova ptic ter lov le s posebnim dovoljenjem in s puško. 1902. je večje število držav pariški sklep iz l. 1895 glede mednarodnega varstva ptic ratificiralo, vendar se isti ni uveljavil, ker se mu niso priključile Italija in severnoafriške dežele. Kakor poroča nadsvetnik Ponebšek v »Lovcu« št. 8-1932, je mednarodni poljedelski zavod v Rimu pripravil ves potreben material, ki se nanaša na ptičjo zaščito in sklical konferenco za dan

5. oktobra 1931, da se podpiše nov mednarodni dogovor. Konferenca je pa bila zadnjo uro odpovedana.

Nemčija ima zakon za varstvo ptic iz l. 1908, ki vsebuje precej stroge odredbe. Posamezne države Nemčije imajo posebne zakone za ptičje varstvo. Tako tudi Avstrija. Še celo Italija, ta zaradi uničevanja ptic razupita dežela, ima v lovskem zakonu iz l. 1931 (zakon Acerbo) razveljavljive določbe v prid zaščite ptic. Zakon deli severni del države v dve coni. V alpski coni, kamor spada tudi Goriška, je lov koristnih ptic v vsakem času in s katerimi koli sredstvi sploh prepovedan.

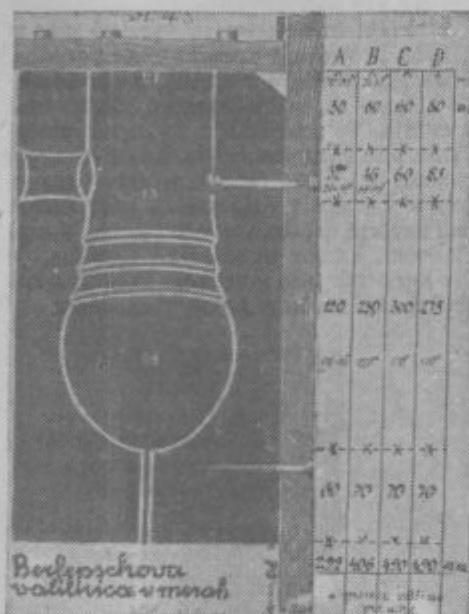

Sl. 2.
Gnezdo črne žolne

V naši državi imamo kar devet zakonov, ki se nanašajo na zaščito ptic. V Srbiji imajo zakon za uničevanje škodljivih in zaščito koristnih živali iz l. 1898. Imenik teh živali je posnet iz lovskega zakona istega leta. Za mesto Beograd pa velja že določba novega lovskega zakona ki za našo banovino še ni uveljavljen. Po tem zakonu so zaščitene ptice pevke in za poljedelstvo in gozdarstvo koristne ptice, njih gnezda in mladiči (§ 17.). Hrvatska Slavonija ima predmetni

zakon iz l. 1893, 2. VII. Vojvodina iz l. 1906, Dalmacija z dne 3. IV. 1913.

V naši banovini obstoja dež. zakon 20. VII. 1910, ki zabranjuje vsak čas lov in pokončevanje vseh koristnih ptic (škodljive so v dodatku za'ona navedene), pobiranje jajc in mladičev. Pomembno je, da nalaga zakon v § 11 učiteljem

Sl. 3.

dolžnost, da pouče šolsko mladež, posebno še vsakokrat pred valitvijo, kako škodljivo je pobirati jajca in mladiče iz gnezd in loviti in pokončevati koristne ptice. Za naš del Koroške in Štajerske veljata zakona 12. IV. 1908 odnosno 26. VII. 1909, ki imata približno iste določbe kot cit. dež. zak. Imamo pa še zakon iz l. 1922, 28. II. o zaščiti redkih rastlin in ptic. Neobično je, da našteva ta zakon nekatere ptice v zaščito, ki jih navaja cit. dež. zakon kot škodljivce, ki se jih sme pokončevati. Vse to kaže na nujno potrebo ustvaritve enotnega zakona za vso državo, ki naj bi bil kolikor mogoče kratek in lahko razumljiv. Redke ptice naj bi bile zaščitene enotno za vso državo.

Kakor ze omenjeno, je koristnih ptic vedno manj, kajti vzeli so se jim pogoji za obstanek in oploditev. Zaradi tega moramo nuditi pticam nadomestila in skrbeti ne samo za varstvo nego tudi za naseljevanje in razmnoževanje. Preskrbeti jim moramo primerna gnezdišča, posebna za duplarje, posebna za ptice,

ki gnezdiijo na prostem. Ni to nič novega. Že v starem času so nameščali na strehah štirivoglate zabojčke, v katerih so gnezdiile štokrlje. V Črnem lesu so že 1557. obešali na drevje in zidovje majhne košarice za pastolke. Prvi poskusi z valilnicami so se izvršili l. 1824; l. 1835 je Lenz uvedel primitivne valilnice za škorce; Berlepsch je pa svoje pravilne valilnice uvedel šele l. 1897.

Ta veliki prijatelj ptic, kateremu je, kakor pravi, vse kar je storil a ptičje varstvo, narekovala narava, je daljšo dobo opazoval žolne in njih delo v gozdu, njih in drugih ptic naselitev v izdolbenih luknjah. Preiskal je več nego 100 izdolbin in ugotovil veliko sličnost med istimi.

Sl. 4.

Berlepschova valilnica

Na sliki 2 vidimo predočeno tako od črne in zelene žolne iztesano gnezdo. Pospnemaajoč delo žoln, je sam izdelal valilnico v modelih, kakor jo kaže slika 3. v prerezu. Po tem modelu in navodilu Berlepscha izdeluje tvrdka Hermann Scheid v Bürenu na Westfalskem valilnice različne velikosti, kakor je ena naslikana na sliki 4. Manjše valilnice, ki merijo v notranjosti 110—115 mm v premeru in 232 mm v višini z izletnico 32 mm premera služijo malim pticam kakor sinicam, brglezom, plezavčkom, vrtoglavkam, muharjem, pogorelčkom in malim detlom. Še manjše valilnice z izletnico 27 mm premera so le za najmanjše siničke kakor: plavčke, meniškeke, pezdicevke in čopaste sinice. Za škorce, velike detle, pa tudi za vrtoglavke, velike sinice, muharje, pogorelčke nameščamo nekoliko večje valilnice z dimenzijami, navedenimi v stolpcu B slike 3. Za velike ptice-duplarje, kakor velike žolne, smrdokavre, zlatovranke, postolke, kavke, lesne sove, pa one z dimenzijami pod C in D slike 3.

Vse te valilnice imajo znotraj podobo steklenice s tremi zarezi okrog in okrog nad polovico višine, za katero se ptice oprijemljejo. Dno valilnice mora biti 6—7 cm močno (zaradi mraza), strani najmanj 1½ cm; na dnu je 6 mm prostorna luknja za odtok moče. Nekaj cm pred izletnico, ki je okrogla z 4% vzponom se namesti, kjer se je bati mačk ali podlasic, žična mrežica. Tudi se proti sovražnikom pritrudi na drevo pod valilnico obroč opremljen z ostrimi žebli, ali se tako pritrudi v spodnjem delu valilnice. Les, ki se uporablja za valilnice, t. j. hrast, bor, jelša mora biti popolnoma suh in v premeru najmanj 15 cm debel. Po-

krita je valilnica s hrastovo deščico 2 cm debeline, ali cementno 1½ cm debelo ploščico, ali pa tudi s cinkovo pločevino. Skorcem služi dobro pod izletnico pritrjena palčica. Bajе so ptice zasedle tudi iz krajnikov zbite valilnice, vendar je gotovost popolne zasedbe dana le pri valilnicah, napravljenih iz hloščkov, po vzorcu od žoln iztesanih dupel, odnosno po Berlepschovih modelih. Pticom, ki ostanejo tudi pozimi pri nas, kakor sinice, brglezi, plezavci, žolne, sove služijo valilnice v tem času za prenočišče. Zato je namestitev istih že v jeseni priporočljiva.

DALJE

KAKO RASTEJO TRAVNATE KORENINICE ?

Dasi je rast flore znana že v mnogih potankostih, nam je vendar v celoti še zmerom velika skrivnost. Znano je, kako srkajo rastline glavne sestavine svoje hrane iz zraka in kako jo v organskih laboratorijih svojih lističev s pomočjo zelenega listnatega barvila ali klorofila in pod vplivom sončne svetlobe pretvarjajo v užitne snovi. Vemo, tudi, kako po koreninah sesajo vase raztopin neorganskih snovi iz zemlje, ki so jim potrebne pri gradnji njihovih komplicirano razčlenjenih organov. Razjasnjeni so nešteti načini njih oplojevanja in razmnoževanja, delitev stanic itd. Celo o mehanizmu dednosti, kako se skozi rodove ohranja n. pr. ista oblika in barva, so že postavljene nekatere teorije. Ali vse znanje je vendar le še zelo majhno v primeri s tistim, česar o rastlinah še ne vemo. Vendar pa tudi veda o rastlinstvu v najnovejšem času nagljeje napreduje in prodira tudi globoko v taka vprašanja, ki se pred leti niti načeti ne bi bila mogla zaradi pomanjkanja pripravnih raziskovalnih pripomočkov.

Posebno zanimiva med pripravami, s katerimi si znanost prizadeva zajeti proces rasti, je tako zvana »opazovalna omara«, ki jo je konstruiral profesor na floridski univerzi v Gainesville dr. V. A. Leukel. Je to nekakšen stisnjen laboratorij, katerega ena stena je iz stekla in ki se lahko pogrezne do ca. 15 m globoko v zemljo. Leukel namerava opazovati v njem pred vsem rast korenin travnatega bilja. Ko je omara v zemlji, se krog nje brž razplete mreža korenin, ki se v jarki svetlobi močnih električnih luči lahko opazujejo skozi stekleno steno. V tem podzemeljakem laboratoriju so seveda tudi drugi raziskovalni instrumenti, pred vsem mikroskop, razna merila in aparati za fotografsko snemanje, tako da je mogoče rast korenin zasledovati v vseh potankostih. Zanimive so zlasti primerjave glede rasti posameznih vrst trav

pod različnimi pogoji. V tem laboratoriju se da lepo zasledovati, kako prija rastlinam moča, kako se prilagajo suši in zlasti kako se počutijo v različnih vrstah zemlje ter pri dodajanju raznovrstnih umetnih gnojil.

Na sliki vidimo dr. Leukela, ki drži v roki travnato rušo. Jasno se vidi silna množina drobnih korenin, v ozadju pa opazovalna omara.

BARVE GOB

VOJTEH LINDTNER

islim, da ni pogrešeno, če rabim za barve tudi izraz pigment. Pojem je menda isti, ker pigment ne znači niti kako posebno skupino barv, niti ni vezan na obliko, v kateri barve nastopajo, niti ni s tem mišljena barva snov, v rabi pa je tako v botaniki, kakor v zoologiji.

Pri vsem razmahu in naglim koraki na vseh poljih, moramo priznati, da so barve, bodisi v rastlinstvu, bodisi v živalstvu, kakor strupi, znanstveno še nekaj nedovršenega, sodobni problem. Neumorno se raziskujejo spektroskopsko, v kemičnem, biološkem, fiziološkem, genetskem in sistematskem pogledu in v istini odkrivajo se tajne. Razumem, zakaj se celo na univerzi omenja le listno zelenilo (klorofil) in rdeča barva (antocijan), druge in drugo pa se kar zamolči. Tvarina je preobširna, barve gob pa so tako malo uvaževane. In vendar...

Če so pigmenti za rastlino važnega pomena, so vezani na protoplazmo ali pa so v staničnem soku, nalik potopljenemu mehurju, tudi obdani od protoplazme. Listno zelenilo je enakomerno porazdeljeno v zrnih, krpah, zvezdicah, trakovih iz protoplazme. Ono je neobhodno potrebno in karakteristično za vse zelene rastline in poleg staničnega jedra bistveni sestavni del. Sončni (barvno sestavljeni) žarki so obenem tudi toplotni; zeleni list odbija zelene, rdeče uplaja in druge žarke propušča. Toplotna energija se porabi v klorofilu kot gonilna sila za cepitev ogljikovega dvokisa (CO_2) in vodene pare (H_2O) ter v novo vezavo vseh treh elementov v sladkor ($\text{C}_6\text{H}_{10}\text{O}_5$)n (tzw. fotosinteza). Zaradi tega in v zvezi z drugimi pojavi (transpiracija, slaba prevodnost) se list tudi na temperaturi 40 stopinj in več ne segreje. Zelena barva klorofila je na eni strani komplementarna barva toplotno najjačjih rdečih žarkov in če bi bili v listu absorbirani še drugi žarki, bi se protoplazma razkrajala, torej je na drugi strani zaščita protoplazme. Glive nimajo listnega zelenila ali kot paraziti ter saprofiti žive na račun zelenih rastlin in kar so te absorbirale, to saprofiti izžarevajo. Znan je pojav, da se seno in gozd zaradi mikroorganizmov na hladu kadl ali tudi gobe izžarevajo precejšnjo toploto. V gozdu jih moramo lahko smatrati kot male lične peči, pod katerimi micel kuri. Naporaben les, listje in drugo v gozdu trohni, to je počasni zgoreva; kos lesa da zmerom isto toploto, kolikor je je bilo absorbirane, v peči v par minutah, v gozdu v razdobju par let. Izžarevajo se zaradi nizke temperature in nevidni toplotno manj jaki žarki. To toploto tvori goba izven sebe, je direktno zanjo neporabna in je ne smemo zamenjati s toploto, ki se tvori v stanicah zaradi dihanja, ki

je tudi zgorevanje ob nizki temperaturi. Vendar moramo sklepati, da se goba zaradi gorkih tal tudi ugrije. Ali ne bi imela tanka, barvana, gladka in svetla kožica klobuka vlogo zadržavati izžarevanje; kot plovci micela so gobe iznad zemlje, iznad substrata, v ozračju z nižjo temperaturo. Za tajnost kemičnih spojin v stanici, zlasti ob navzočnosti kalija (zaradi večje množine pridejo gobe kot gnojilo v poštev), so potrebni ultravioletni žarki. Zaradi tega morajo dobiti gobe vsaj nekaj svetlobe. Imamo celo pigmente, ki so izključno produkti fotokemičnih reakcij in se v temi niti ne tvorijo, oziroma spremenene v barve.

Ena glavnih in najpreprostejših lastnosti barv je njih vidnost, ki je z enotnimi ali kombinacijami barv tako podčrtana v cvetih in manj v plodovih. Tu je barva kašipot letečim žuželkam in živalim. Ta biološki vidik opravevanja in razširjanja pri gobah seveda odpade. Mogoče ga zamenja drugi (ekološki), če upoštevamo, da je za kalitev trosov nekaterih gob potrebna pot skozi prebavne organe živali. Pomen barv pri gobah do danes č. ni poznan, zdi se pa, da ni enoten, razširjen na vse vrste, to je ne smemo barve ceniti in posmatrati samo iz enega stališča. Zmerom je treba imeti pred očmi za kakšno barvo gre ali je vezana za protoplazmo ali je izven nje.

Pri procesu asimilacije in dihanja se grade in rušijo snovi. Rastlina more spočetka enostavnim snovem toliko časa navezavati nove atome elementov C, H, O, N, Mg itd., dokler to ne gre več, ker je snov nasičena, ali ker so nastopile okoliščine, v katerih se snov izkristalizira ali postane drugače topla, ali pa rastlina do nadaljnje predelave ni več ležeče. Tudi v naših obratih dobimo snovi, ki za dotično tovarno nimajo pomena. Isto je z rastlino, v njej se kopičijo snovi, ki so kot končni produkti nespremenljivi. To so ekskreti, ki so po večini barvani. Transportira jih rastlina na periferijo ali drugam, v stanice, ki jih napolni ali z njimi samo obloži stanične stene, bodisi od notranje, bodisi od zunanje strani ali pa vmes. Tu leže kot mrtvi deli, so pa še zmerom več ali manj važnega pomena. Taki ekskreti bi bili oljnat, čreslovinat, smolnat snovi, pa tudi lahko prave kisline. Zaradi enostavne zgradbe in mogoče kratkega življenja so te snovi v gobah kar po vsem mesu, v maloštevilnih cevkah speljane skozi vrat in klobuk do himinalne plasti lamel. Ekskreti svetlobo seveda absorbirajo ali energije ne morejo vezati v spojine, zato so lahko tako v podzemnih kakor v globljih delih nadzemnih organov rastlin.

Jesen, kadar listje odleti, ima gozd zaradi svojih barv posebno privlačnost. Listno zelenilo je zmes starih pigmentov, kloro-

fila a in b, ki prekrivata rumene karotine in rdeče ksantofile. V kemični sestavi imata prva dva C, H, O, N, Mg in je drugi oksid prvega, ima torej atom kisika več. Barva korenja (*Daucus carota*), po katerem je dobila ime karotin ima v formuli 40 ogljikovih atomov in 56 vodikovih; četrti je rdeči ksantofil, ki je oksid prvega, ima torej edini atom kisika več. Jeseni odtegne rastlina iz lista oba klorofila, ker sta zaradi N zanjo dragocena; na ta način se pokažeta na mrtvem listju ostala dva pigmenta, ki jih rastlina žrtvuje. Na živih organih pa imamo samostojno rdečo barvo, antocian, kemično popolnoma nekaj drugega in ki nastopa v staničnem soku v večji ali manjši množini, kadar so popki ali listi izpostavljeni nizki temperaturi, kar se dogaja v nižinah spomladi ali jeseni. Antocian je tesno vezan na jačino fotosinteze; če je slednja slaba, se poveča produkcija, slaba pa je zaradi nizke temperature (Van t' Hofovo pravilo) ali pa ker so v stanici nakopičeni asimilacijski produkti. Pri gobah je nekaj sličnega s tkzv. pigmenti dihanja, ki so odvisni od jakosti dihanja; pri slabem se spremene brezbarvni ali slabo barvani pigmenti tkzv. hromogeni v vidnejše barve. Te tri skupine, klorofil, antocian in hromogeni nas uče: I. V rastlinstvu so barvne snovi, neoksidirane in oksidirane ena poleg druge, ki z oksidiranjem spremene barve, ali pa oksidi šele zadobe barve. II. Pojemanje asimilacije in dihanja v organih je uvod v nastopajočo smrt. Lepo očitno se to pokaže zlasti pri belih gobah, ki postanejo na starost rumenkaste, rjavkaste, skratka, temnejše. Lahko pa pri mladi gobi mraz zavira dihanje in potem se bo tudi tvoril pigment.

Pomodritev mesa pri gobanih (*Boletus*), tem ljudskem strašilu, je že davno v bistvu objasnjeno. Tu gre za barvne spremembe hromogena luridus kisline, ki da odprtina cevki (poram pod klobukom) in tudi vratu značilno rdečo barvo. Ker je kislina tudi po vsem mesu speljana in se pri prelomu ali prerezu stanice razpara, pride takoj v dotiko z zrakom, oksidira se in zavzame modro barvo. Dognano je, da je to mogoče le ob prisotnosti fermenta. To so specifične pomožne sile, jako razširjene v rastlinstvu, ki morejo zgrabiti molekule in jim iztrgati gotove elemente ter jih predati v uporabo snovem, katerih spremstva se vedno drže. Dotični ferment iztrga iz zraka O, iz katerega roke ga sprejme luridus kislina, to je se oksidira. Luridus kislina je slaba kislina in ni strup. Skoraj tri četrtine vseh gobanov (okoli 50 vrst, od katerih mi je iz Slovenije poznanih 29) na ta način meso pomodri, porumeni, pozeleni ali počrni. Hromogeni so pigmenti dihanja; te barve pa so slučajne barve. Človek s svojo iznajdljivo radovednostjo poseže vmes in spelje prirodne, nujne pojave v laboratorijske. Kisik, zaradi katerega dobimo te barvne spremembe, bi se v živi stanici porabil v pametnejše spojine, ki ne bi dale teh barv.

Spreminjanje barv zelo otežkoča pravilno

določevanje gob. To variiranje je možno zaradi svetlobe, zaradi starosti in zaradi hrane. Različno jaka svetloba da različne pigmente, mladost in starost različne pigmente dihanja, bogata in slaba hrana različne pigmente substrata. V poštev pridejo pri zadnjih le gotovi elementi kakor N, Mg, Na, Li, fosforjeva kislina in dr. Vse te barvne spremembe so važne za sistematiko. V novjšem času pa mikologija vse bolj uporablja različne enostavne ali komplicirane reagente, ki izzovejo, politi na belo meso gobe, posebne jako lepe in žive barve, na podlagi katerih je mogoče ločiti slične vrste. Te barve za časa življenja sploh niso lastne gobam in v mnogih primerih te reakcije kemično niti niso razjasnjene, one so bolj tehnično-praktične pri določevanju.

Zanimivo je dejstvo, da so pri glivah različni pigmenti razširjeni v mnogo večjem številu nego pri cvetnih rastlinah, mnoge barve, za oko slične, so vendar kemično nekaj drugega. Barve rastlin in njih cvetov so nekaj drugega kot barve gob, v nekaterih primerih pa vendar samo fizikalno različne. Gobe so bogatejše še za črno barvo, ki jo cvetne rastline sploh nimajo. Kar je pri njih črno, n. pr. plodovi, je prevara, v istini je to temno violetno ali zametno rdeče, med tem ko so pri glivah trosi tudi v debelini 5 cm popolnoma črni in neprozorni. Ta pojav, melanoza imenovan, je jako pogost in velja za stanice, ki preidejo v mirujoče stanje ali pa tudi za mrtve. Ne redko pa so barvam gob vzrok bakterije, ki se naselijo na klobuku in povzročajo anilinsko plave ali rdeče madeže.

Kdor je pričakoval, da bom našteval vse mogoče barve, tega sem prevaril. Veliko lažje bi mi res bilo, ako bi mogel navesti primere; naj mi gobarji oprostite, če jih podcenjujem. Kar je dosedaj znanega o barvah gob, se nanaša na redko preiskane vrste. Iz vsega se jasno vidi, kako so v pretežni večini barve odsev notranjih procesov in da šele z opazovanjem lahko presojamo barve, ki so skoraj samo rezultat vnanjih vplivov (dedni so le brezbarvni hromogeni). Barve gob so mnogo zgovornejše nego barve cvetov, ki so občudovanja vredne. Kadar odkrijemo prirodne tajne, radi govorimo o modrosti Vsemogočnega in se nam dobro zdi; občudujemo pa ono, o čemer nimamo pojma.

DOŽIVLJAJI V DŽUNGLI

FRANK BUCK

4. POGlavJE

SPITFIRE — DIVJI ČRNI LEOPARD

Crni leopard je zaradi svojega skrivnostnega življenja in svoje krvoločnosti že od nekdaj izmed vseh živali najbolj privlačil ljudsko domišljijo in vendar imamo najmanj podatkov o njem. Kdor je imel kdaj z njim posla, ve, da je najopasnejša in najzahrbtnejša zver med vsemi velikimi mačkami.

Celo skromni podatki, ki jih imamo o tej malo znani živali, so nezanesljivi. Neko obširno naravoslovno delo, ki je sicer v vseh ozirih na znanstveni višini, posvečuje črnemu leopardu samo nekaj vrstic in zaključuje s trditvijo, da ga najpogosteje najdemo v južni Indiji. Ta navedba je netočna, ker je na Malajskem polotoku več črnih leopardov nego kjerkoli drugod na svetu.

Samo oni, ki imajo bogate in neposredne izkušnje z živalmi, lahko o njem kaj povedo. Ker sem pripeljal že nad dvajset črnih leopardov v Zedinjene države, mislim, da smem razpravljati o tem predmetu. Kljub temu moram priznati, da si tudi sam ne znam tolmačiti največje uganke, ki ga obdaja in sicer njegove nagle množitve na Malajskem polotoku, kjer danes črni leopard številčno že prekaša marogastega in kjer iz slednjega stalno nastajajo črni leopardi, med tem ko se obratni primeri le redko dogajajo. Nikjer na svetu ne opažamo sličnega pojava. V Indiji, Afriki, južni Kitajski in ostalih krajih, kjer živi leopard, se je le redko slišalo, da bi samica vrgla črne mladiče in edino na Malajskem polotoku se je ta pojav razvil v toliki meri, da je tam nastala prava vrsta črnega leoparda. Neki znanstveniki pripisujejo ta pojav podnebnju. Drugi spet navajajo, da je to značilen primer zaščite narave, ker je malajska džungla temnejša in gostejša kot pokrajine, kjer sicer žive leopardi. Toda nihče ne more nuditi točne in vsestransko ustrezljive razlage.

Črni leopard je lep primer za spontano odcepitev od vrste. Kako so nastali prvi primerki teh črnih »uskokov« v malajski džungli, ki so se poleg tega razvijali tako, da prekašajo že prvotno vrsto, je prirodoslovna tajnost. Ako se prelevljanje nadaljuje v sedanem razmerju, tedaj bodo vsi leopardi na Malajskem polotoku v sto letih črni. Marsikomu se bo to mogoče zdelo čudno, ne bo pa zmajal z glavo naravoslovec, ki ve, da se vse živalsko življenje stalno izpreminja in da je tapir edina žival, ki v teku vekov ni doživela nikakih razvojnih izprememb.

L. 1921. sem dobil naročilo za dva črna leoparda. Naročnik dr. Raymond Ditmars, ravnatelj oddelka za sesalce in plazilce v newyorškem zoološkem vrtu, je stavil pogoj, da morata biti dorasla, v vsakem pogledu brezhibna in popolnega zobovja. Naročilo je zahtevalo potovanje v ono votlinsko ozemlje Malajskega polotoka, ki se razteza med severno mejo Johore in Kualo Lumpur, glavnim mestom zveznih malajskih držav. V teh krajih je črni leopard najčesejši. Pokrajina ima neki tajinstven dah, ker jo tvori več dolgih skalnatih grebenov, preraščenih z divjo džunglo. Votline v skalovju, ki se zde od daleč kot mrtvaške oči, so najrazličnejše velikosti. Od malih razpoklin, kjer se komaj lahko skrije ena žival, do ogromnih jam, kakor je znamenita votlina Batu, kjer bi lahko na več mestih postavil desetnadstropno hišo.

Ta pokrajina je izredno prikladno zavetišče ogromnim udavom, raznim opicam, indskemu fazanu in majhni džungelski mački. Ker sem imel naročila tudi za neke vrste teh živali, sem imel dovolj dela in se mi ni bilo treba bati dolgega časa.

Lov na črnega leoparda je bil moj glavni posel. Najel sem naglo z Alijem, svojim glavnim malajskim pomočnikom, skupino domačih lovcev, v nekem

džungelskem naselju. Ko je naša mala odprava dospela v bližino vodinskega ozemlja, sem se ogledal po ugodnih mestih, kjer so potem po mojih navodilih domačini postavili pasti.

Past je zgrajena iz krepkih lesenih gred. Razdeljena je v dva prostora. V enega se priveže za vabo mlada koza,

kosti in krvoločnosti. Ta zver mi je nekega dne skoraj odtrgala prst, ko smo pluli po kitajskem morju ter zavili ob severni strani rta Luzona. Bil sem baš pri kletkah in krmil živali, ko smo zašli v hudo nevihto. Ladja — majhen tovorni parnik — se je sunkoma nagnila, kar se v teh izdajalskih vodah prav če-

Črni leopard in njegov marogasti sorodnik

ki začne na ves glas meketati po materi, kar je najsigurnejši način, da se privabi leopard v bližino. Kozi ne preti nobena nevarnost, ker leopard ne more vdreti v njeno kletko, pač na ima gotovo prav neprijetne občutke, ko lomasti besna zverina tik nad njeno glavo. Sam princip pasti je zelo enostaven. Čim vstopi leopard v prvi predel pasti, sproži zanko in z njo vzvod, ki drži vrata pasti podprta, in ki se nato za njim zapro.

Imel sem razpostavljenih šest pasti, pri katerih je prežala po ena gruča domačih lovcov. Naš trud je bil poplačan s tremi črnimi leopardi, od katerih sta bila dva samca in ena samica. Morali smo dolgo čakati na plen, zlasti eden naših jetnikov je celih pet noči krožil okrog pasti, preden se je odločil vstopiti. Na to žival sem tudi najbolj prežal, ker je bila največja med vsemi. Do zdaj sem videl še samo enega leoparda, ki bi se mu dal primerjati po veli-

sto zgodi in z veliko silo sem priletel ob železno rešetko kletke. V hipu ko sem zadel ob železno drogovje, se je črni leopard pognal proti meni, preril nekako svojo šapo skozi mrežo ter zariš svoje kremplje v mojo desno roko med dlanjo in palcem. Z velikim naporom sem se iztrgal in brazgotina, ki se mi še pozna na roki, je ostala skromen spomin, brez katerih gotovo ni lovca na divje zveri.

Največji med ujetimi črnuhi je bil tako močno podoben onemu roparju, ki me je skušal pripraviti ob prst, da sem ga nazval Spitfire, kakor je nekdo svoj čas dal ime prvemu. Novi Spitfire je bil še malo večji kot njegov prednik ter je tehtal okrog 80 kg. Večina doraščenih samcev se suče med 62 do 75 kg; samice so malo manjše in se vrste neka-ko med 45 do 50 kg. Črni leopard je po velikosti približno enak progastemu. Zanimivo je tudi, da skriva črni leopard pod svojimi črnimi kožuhom maroge, ki

jih je pa mogoče opaziti le pri zelo močni svetlobi.

Moji trije ujetniki so se besno zagnjali ob lesene drogove in divje rjovele, da je strahotno odmevalo po džungli. Ko sem gledal njih neutolajljivo željo po svobodi sem razumel brezupnost krotilcev zveri, kadar se je govorilo o črnem leopardu. Vsi so soglasno zatrjevali, da je vsak poskus ukrotiti to krvoločno in zahrbtno mačko zaman, obenem pa silno nevaren. Krotenje levov in tigrov je v primeri s črnim leopardom prava igrača.

Kolikor mi je znano, je edini človek, ki se mu je posrečilo priučiti črnega leoparda za cirkuški nastop. Luis Roth, glavni krotilec zverinjaka Luna Park v Los Angelesu, kjer tudi izposojujejo zveri za kinematografske predstave. Omenjeno žival sem prodal cirkusu Barnes, kjer je Roth tedaj služil za krotilca. Ker žival še ni bila popolnoma dorasla, jo je dobil Roth v vzgojo, še preden je mogla razviti do polne mere

vse prirojene nagone.

Ni bilo lahko delo spraviti ujete živali v kletke, postavili smo jih tesno ob pasti ter naganjali zveri, čim so se vrata med njimi dvignila, z debelimi drogovi vanje. Spitfire se je med vsemi najupornejše obnašal. Večkrat je razjarjen planil na palico, s katero smo ga drezali in odgrizel njen konec kot bi bila iz papirja.

Kletke so bile domač izdelek, ter so obstojale iz pokončno in navpično položenih drogov, ki so bili med sabo povezani z ratanom, čvrsto malajsko močvirnato travo. Za vse te velike kurnike ni bilo niti enega žebija. Spitfire je tudi tukaj nadaljeval svoje divje početje. Z zobmi in šapami je trgjal travnate vezi, ki smo jih morali neprestano popravljati in obnavljati, ker bi nam sicer kmalu raztrgal kletko na kose.

DALJE

(COPYRIGHT BY KING FEATURES SYNDICATE)

ČLOVEK IN DOM

MIZA IN OMIZJA

Miza je poleg postelje in stola ali klopi najvažnejši del stanovanjske opreme. V človeškem življenju igra miza prav veliko vlogo. Je različnih vrst, različnih velikosti in oblik, iz različnega materiala, v preprosti ali fini izdelavi in nam služi v različne namene. Imamo zelene mize, ki uživajo največji respekt, povzročajo pa tudi strah in trepet. So to mize v sodnih dvoranah, šolah, posvetovalnicah in drugih slčnih prostorih, kjer se zviška presojajo ljudje. So igralne mize, ob katerih je že marsikdo pognal svoje premoženje, marsikdo igral življenje, a malokdo obogatel. Kamenite mize pod lipami so omenjane v zgodovini in opevane v pesmi. Operacijske v bolnicah in sanatorijih so tiste, katerih se poleg zelenih vsakdo najbolj boji. Ministrske mize, ob katerih se odločajo usode narodov in države, uradniške mize, kjer se kopicí akt nad akt, ki dolgo, predolgo ali sploh nikoli ne pride v rešitev. Poleg teh miz so namreč tudi koši. Potem so na svetu mize, ob katerih sedi zamišljen pisatelj in se trudi s svojo voč ali manj bujno fantazijo in sposobnostjo, predstaviti svet in ljudi lepše in boljše ali tudi grše in slabše kakor je v resnici, ker nam tak bolj imponira kakor če bi nam predstavljal takega, kakršnega poznamo sami.

Potem imamo še različne druge mize in mizice in končno pred vsem pogrnjeno mizo. Ta igra za vsakega človeka, od kralja,

bogataša do siromaka zelo važno vlogo. Pogrnjena miza! Tudi če ni pogrnjena z dragocenim prtom iz damasta, obložena s srebrnišo, brušenim kristalom in dragoce- nim porcelanom in finimi jedili, pa magari, da se na nji kadijo v lončeni skledi duhteči žganci, zabeljeni z zlatormenimi ocvirki ali v mleku utopljena knaša, ta miza je izmed vseh miz človeku najljubša. Pa naj bo njena oblika taka ali taka, okrogla ali voglata.

V vsakem urejenem gospodinjstvu je miza tisti del pohištva, tako ra koč središče, kjer se vsa družina vsaj po dvakrat na dan redno zbere. Ni veselo, če krog ni popoln ob mizi, če kdo izmed družine ob določen uri obeda ali večerje manjka pri mizi. Toda še manj veselo je, če so ob določenem času vsi člani družine okrog mize zbrani, miza pa še ni pogrnjena, gospodinje in onega kar vsi pričakujejo, to je obeda ali večerje ni! Čim daljše je čakanje ob nepogrjnjeni mizi, tem slabše postaja razpoloženje čakajoče družine. Preko mize gre pot do srca. Zato nekaj važnih opomb glede te mize ne bo škodilo.

I. Miza naj bo pogrnjena in pripravljena, še preden se mož in otroci, bodisi, da so še v šoli ali že v poklicih, sestanejo k obedu ali večerji.

II. Pogrnjena naj bo z belim ali vsaj svetlobarvnim, čistim prtom, kajti vode ne manjka in milo ni drago. Prti iz povoščenega platna so morda praktični pri otrocih, a od njih veje hlad in neprijaznost. Otroke je treba zgodaj navaditi na snago in lepo vedenje posebno pri mizi. Ako so prav majhni otroci, katerim se kljub vsej

pažnji še zmerom lahko ponesreči, da zamažejo prostor okrog svojega krožnika, se pogrne na njihov prostor čez beli prt mali prtič iz povoščenega platna.

III. Posoda, kozarci za vodo in pribor naj bodo strogo snažni. Snaga spada med prve pogoje dobrega teka in vedrega razpoloženja ob mizi.

IV. Krožniki naj bodo pogreti za vsa jedila, razen za juho in postavljeni tik pred serviranjem dotične jedi, za katero so namenjeni, na mizo.

V. Vsa jedila naj bodo primerno topla ali vroča prinešena na mizo. Voda naj ne bo nikoli ledeno mrzla.

VI. Ob času glavnih obedov in vpriču otrok naj se ne govori o težkih probiemih, ne o takih zadevah in rečeh, ki razburjajo živce in kvarijo tek.

VII. Pogovor bodi lahek, vesele narave in šaljiv. Vsak naj govori in pove le to, kar je med odsotnostjo lepega in prijetnega videl ali doživel. Težke zadeve naj se obravnajo pozneje. Pogovori o boleznih naj med jedjo izostanejo.

VIII. Jed naj bo okusna, pravilno kuhana, snažno pripravljena in lepo servirana; odgovarjajoča prilikam, razmeram in mošnji. Miza naj bo taka ali taka, okrogla ali voglata. V modi so sedaj okrogle ali ovalne, ne podajo pa se v vsako sobo. V veliko, prostorno sobo pride okrogla miza do veljavne, če je postavljena v sredino. V kotu, kamor jo dandanes tudi radi postavimo, je oglata miza bolj smotrena. Ovalne mize spadajo v podolgaste sobe. Izven obednega časa ali večerje imamo lepe, politirane mize nepogrnjene, pač pa v sredino položimo mali prtič (ročno delo), na katerega postavimo vazo s cveticami ali košarico s sadjem. Če je pa obednica obenem tudi delovna dnevna soba in rabimo mizo za druga dela, je dobro, da je pokrita s suknom, čigar rob je opremljen z elastično vrvico, da se ga lahko pričvrsti nepremakljivo pod mizni rob. Moderno pregrinjalo za mizo je mrežasta vezena (filet) iz debelega sukanca. Prav lepi so pa tudi prti za mize v obednici za čez dan, v katere so na sivem ali rjavem platnu uvezeni narodni motivi v živih barvah. Par takih lepih prtov je predlanskem razstavilo na ljubljanskem velesejmu mariborsko žensko društvo. Za zajtrk ali popoldansko južino so prav lepi beli prti v lahki pisani vezeni, izdelani s pralno pavlo. U-a.

ANEKDOTI

V mestnem gledališču v Moskvi je bilo pred mnogimi leti. Igrali so Čehovega »Strica Vanjo«. Slavljeni avtor in njegov tovariš Gorkij sedita v parterju.

Sredi dejanja opazi Gorkij, da je gospod iz publike tik pred njim krepko zasmrčal.

— Ti, je dejal Čehovu, tamle pa nekdo spi pri tvojem delu!

— Motiš se, moj dragi, je odvrnil Čehov. Ta je bil že včeraj navzoč pri tvojem »Nočnem azilu« in se še dozda ni prebudil.

FOTOAMATER

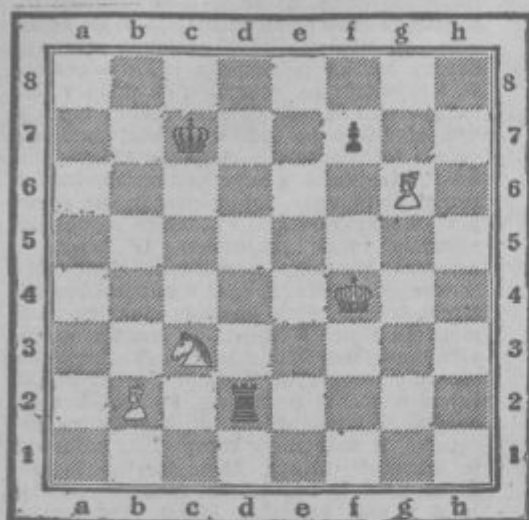
»Fotorevija«, glasilo organiziranih jugoslovanskih fotoamaterjev, je začela z januarsko številko svoj drugi letnik, kar je najboljši dokaz, da se je med ljubitelji fotografske umetnosti udomačila in da bo živel. Ze slikovita nova naslovna stran po načrtu našega priznanega slikarja-grafika P. Kocjančiča pa dokazuje, da misli v tem letniku tudi še napredovati. Kakor v prejšnjih številkah so tudi v tej zastopani slovenski fotoamaterji s članki in slikami, tako P. Kocjančič z zelo zanimivim, ilustriranim člankom o fotomontažah, ki so na prvi lanski razstavi Fotokluba Ljubljana vzbujale toliko pozornosti, L. Pengal s krasnim zimskim posnetkom ljubljanske cerkve sv. Jožefa, Švigelj z impozantno slikovno študijo »Pred snežnim viharjem«, »K molitvi«, i. dr. Med ostalim pisanim gradivom omenjamo Sauberjev članek o zimskem sportu v fotografiji, Weissov o mehkoriscih, Lipov o nočnih posnetkih, Podvinčev o izdelovanju fotografskih leč, beležke za začetnike, o novostih v fotografski industriji in literaturi itd. itd. Iz te številke je razvidno, da si je tudi litijski fotoklub, najstarejši v naši banovini, izbral »Fotorevijo« za svoje uradno glasilo. Revija se naroča preko Fotokluba Ljubljana ali direktno iz Zagreba, Dalmatinska 6, in velja letno Din 60, polletno 30.

Balmei: Znamenje v snegu

PROBLEM 4.
D. Petrov

Beli na potezi dobi.

IZ MATCHA EUWE-FLOHR

Damski gambit

Beli: Euwe

Črni: Flohr

1. d2—d4	d7—d5
2. c2—c4	c7—c6
3. Sg1—f3	Sg8—f6
4. Sb1—c3	g6—g7
5. Lc1—f4	d5×c4
6. a2—a4	Sf6—d5
7. Lf4—d2	Sd5—b4
8. Ta1—c1	Lf8—g7
9. Sc3—b1	a7—a5
10. Sb1—a3	c6—c5
11. Sa3×c4	c5×d4
12. Sc4—b6	Dd8×b6
13. Tc1×c8+	Kc8—d7
14. Tc8—c4	Tb8—d8
15. e2—e3	Kd7—e8
16. Sf3×d4	Sb8—c6

Črni je prišel na svojevrsten način do rošade in bi mogel sedaj s 16. L×d4 17. ed, T×d4 18. Tc8+, Kd7 19. Tc1, Td6 obdržati svojega kmeta, s katerim je bil v premoči. Vendar se je velikodušno odpovedal mali materialni prednosti, ker pride s hitrejšim razvojem bolj naglo naprej.

17. Sd4×c6	b7×c6
18. Dd1—b1	Lg7×b2!

Pametna taktika se kmalu izplača. Sledi zamenjalna kombinacija in črni izvojuje z nekaj krepkimi sunki zmago.

19. Tc4×b4	a5×b4
20. Db1×b2	Ta3×a4

21. Lf1—c4	b4—b3
Grozi Ta2.	Td8—b8
22. Lc4×b3	Db6×b3
23. 0—0	Kc8—d7
24. Db2—h8+	Ta4—a1
25. Dh8×b7	

To stre vsak odpor. Na 26. Tfl×a1? sledi Db1+, 27. Lel, Db1×a1.

26. Ld2—c1	Db3—c4
27. Dh7—h3+	f7—f5
28. Dh3—g3	Tb8—b1
29. f2—f3	Dc4—c2

Beli kapitulira. Ta igra je bila nedvomno najlepša na matchu med obema tekmovalcema.

Rešitev problema 3

1. Tc7—c8, Dc7 2. Te8!, Dh4 (2... Dc5 3. Sd6+, Kg5 4. Se4+) 3. Sd6+, Kg5 4. Tb8!, De1! 5. Se4+, Kf5 6. Th1, D×h1 7. Sg3+ in dobi.

Naloga ni nova, toda izvajanje je enakovredno mojstrskim delom.

Schneider: Družinsko posvetovanje
(izrezanka.)

Popravek: Pod sestavkom »Rimbaud«, latinski pesnik — in še kaj v zadnji št. (str. 80—81) morata stati začetnici našega odličnega sodelavca A. D.